

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ДЯЧОК ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРІВНА

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої
політики, д.е.н., доцент
В. В. Лимар
« ____ » _____ 2024 р.

ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЩОДО ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Магістерська робота

Керівник:
Сегеда С. А., професор кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої
політики, д.е.н., доцент

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали за шкалою ECTS/за національною шкалою)
Голова ЕК:
Гижко А.П., к.політ.н.

_____
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Дячок О. О. Політика Російської Федерації щодо Глобального Півдня.

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», освітня програма «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

Кваліфікаційна (магістерська) робота досліджує політику Російської Федерації щодо країн Глобального Півдня в контексті сучасних геополітичних змін. Розглянуто історичні передумови, основні етапи реалізації та вплив міжнародної ізоляції й російсько-української війни на відносини Росії з країнами Азії, Африки та Латинської Америки. Аналізуючи механізми та стратегії Москви для зміцнення свого впливу, з акцентом на економічні, культурні й політичні аспекти. Особливу увагу приділено стратегічним комунікаціям Росії із Глобальним Півднем та їх значенню для України.

Ключові слова: Російська Федерація, Глобальний Південь, міжнародні відносини, російсько-українська війна, стратегічні комунікації, зовнішня політика.

94 с., табл. 1, рис. 1, дод. 2. Бібліограф.: 78 найм.

ABSTRACT

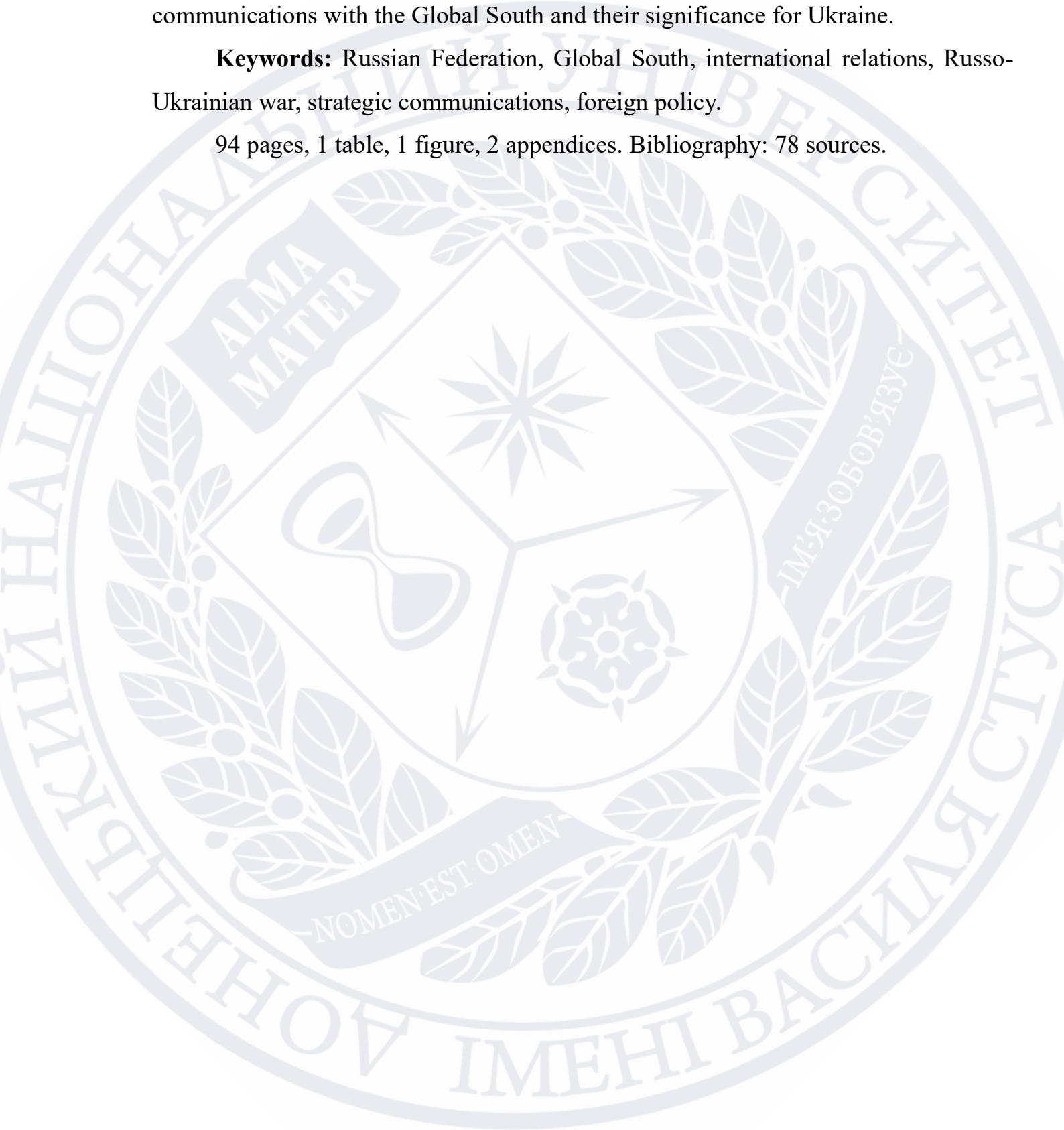
Dyachok O.O. "The Russian Federation's Policy towards the Global South. Specialization 291 International Relations, Social Communications and Regional Studies, educational program "International Communications and Mediation in Conflict Settlement Conditions". Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The qualification thesis examines the Russian Federation's Policy towards the countries of the Global South in the context of modern geopolitical changes. It explores historical preconditions, key stages of implementation, and the impact of international isolation and the Russo-Ukrainian war on Russia's relations with the countries of Asia, Africa, and Latin America. The study analyzes Moscow's

mechanisms and strategies for strengthening its influence, emphasizing economic, cultural, and political aspects. Particular attention is given to Russia's strategic communications with the Global South and their significance for Ukraine.

Keywords: Russian Federation, Global South, international relations, Russo-Ukrainian war, strategic communications, foreign policy.

94 pages, 1 table, 1 figure, 2 appendices. Bibliography: 78 sources.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
1.1. Стан вивчення проблеми.....	8
1.2. Характеристика джерел.....	13
1.3. Методологічні засади дослідження.....	18
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИКИ РФ ЩОДО ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ.....	24
2.1. Передумови формування політики росії в контексті Глобального Півдня...24	
2.2. Основні етапи формування політики комунікації з країнами Глобального Півдня.....	29
2.3. Вплив зовнішніх факторів на політику рф щодо регіону Глобального Півдня.....	36
РОЗДІЛ 3. АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЇ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ.....	44
3.1. Сутність сучасної політики рф щодо Глобального Півдня.....	44
3.2. Основні напрями комунікації між росією та регіоном.....	50
3.3. Вплив російської політики на регіон Глобального Півдня.....	57
РОЗДІЛ 4. ПОЛІТИКИ РФ ЩОДО ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	61
4.1. Війна як каталізатор змін у зовнішній політиці РФ щодо Глобального Півдня.....	61
4.2. Наслідки змін політики для країн регіону Глобального Півдня.....	66
4.3. Значення стратегічних комунікацій рф із Глобальним Півднем для України в контексті російсько-української війни.....	72
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	84
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Політика Російської Федерації щодо країн Глобального Півдня є важливим елементом сучасних міжнародних відносин, особливо в контексті посилення глобальних викликів та змін геополітичної ситуації. Глобальний Південь охоплює країни Азії, Африки та Латинської Америки, які мають значний вплив на світові економічні та політичні процеси, незважаючи на те, що багато з них є країнами, що розвиваються. Зокрема, останнім часом спостерігається активізація зусиль РФ щодо налагодження стратегічних відносин із цими країнами. Успіх цих ініціатив має критичне значення для позицій Російської Федерації на світовій арені, враховуючи міжнародну ізоляцію через санкції, спричинені її військовими діями, зокрема, в Україні.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю аналізу політики РФ щодо Глобального Півдня в умовах динамічних змін глобальної політичної конфігурації. Росія намагається переорієнтувати свою зовнішньополітичну діяльність, розширюючи зв'язки з країнами Глобального Півдня як альтернативою співпраці з країнами Заходу, що значно ускладнена санкційною політикою. Аналіз цього питання дозволяє глибше зрозуміти нові геополітичні вектори РФ та їх наслідки для міжнародної безпеки.

Об'єктом дослідження є зовнішньополітичні відносини Російської Федерації з країнами Глобального Півдня.

Предметом дослідження є механізми, стратегії та інструменти політики Росії щодо країн Глобального Півдня в контексті сучасних геополітичних змін.

Мета магістерської роботи – проаналізувати формування політики Російської Федерації щодо Глобального Півдня, її сутність та значення комунікації між регіонами в контексті російсько-української війни.

Поставлена мета передбачає виконання таких завдань для дослідження:

- дослідити стан вивчення проблеми;
- надати характеристику джерел;
- описати методологічні засади дослідження;

- розкрити передумови формування політики Росії в контексті Глобального Півдня;
- охарактеризувати основні етапи формування політики комунікації з країнами Глобального Півдня;
- дослідити вплив зовнішніх факторів на політику РФ щодо регіону Глобального Півдня;
- визначити сутність сучасної політики РФ щодо Глобального Півдня;
- охарактеризувати основні напрями комунікації між Росією та регіоном;
- визначити вплив російської політики на регіон Глобального Півдня;
- розкрити війну як каталізатор змін у зовнішній політиці РФ щодо Глобального Півдня;
- виділити наслідки змін політики для країн регіону Глобального Півдня;
- розкрити значення стратегічних комунікацій РФ із Глобальним Півднем для України в контексті російсько-української війни.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з початку розпаду СРСР до сьогодні, що дозволяє дослідити еволюцію зовнішньої політики РФ в умовах змін міжнародної політичної ситуації.

Територіальні межі дослідження охоплюють країни Азії, Африки та Латинської Америки, що входять до складу Глобального Півдня.

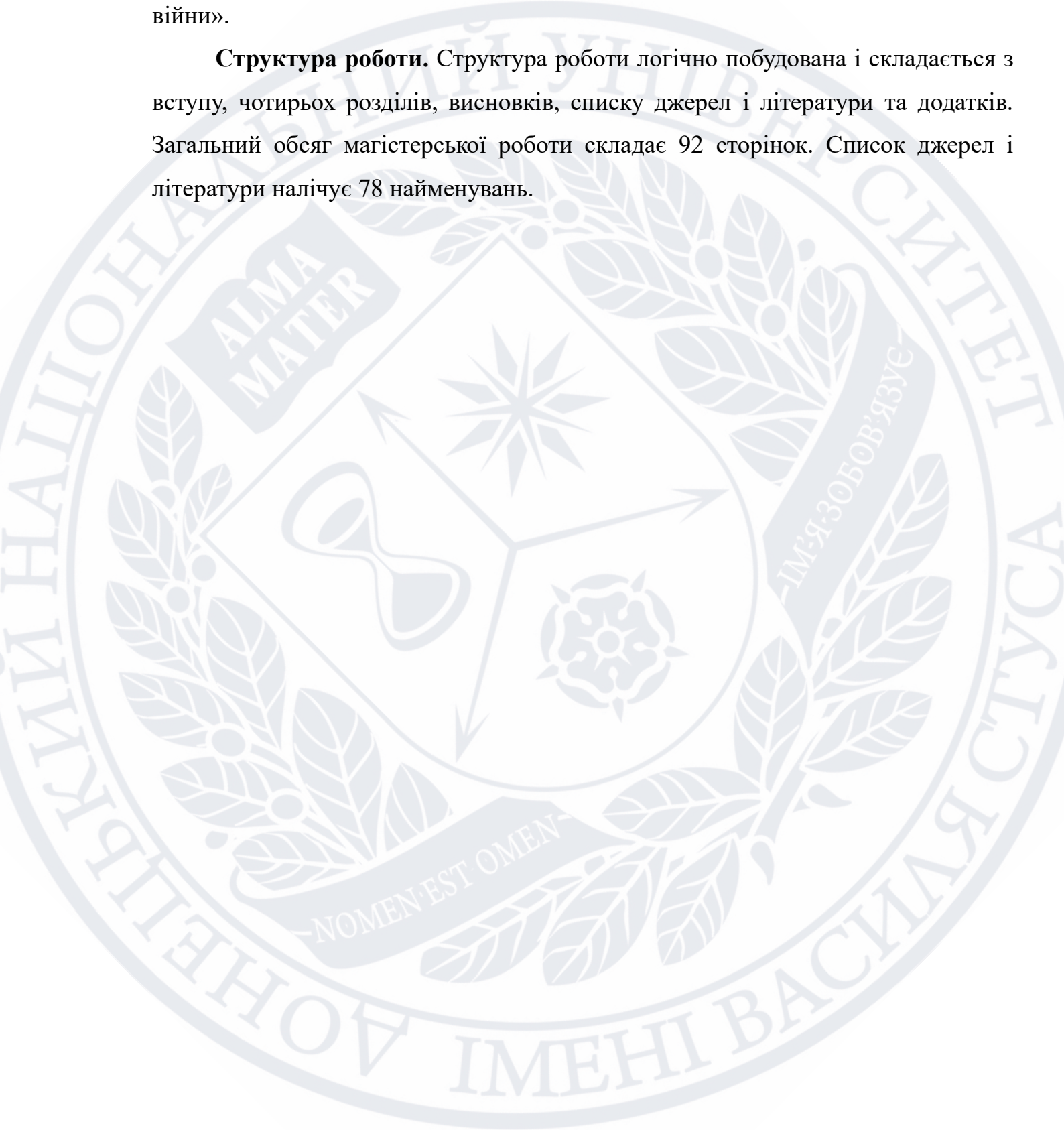
Наукова новизна полягає у комплексному аналізі сучасної політики Росії щодо країн Глобального Півдня з урахуванням новітніх викликів, спричинених санкційною політикою та російсько-українською війною. Важливим є дослідження змін у відносинах Росії з країнами цього регіону в нових геополітичних умовах.

Науково-практична значущість полягає у можливості використання результатів дослідження для прогнозування майбутніх векторів зовнішньої політики РФ, а також для розробки рекомендацій щодо відносин України з країнами Глобального Півдня.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції Маріупольського

державного університету у вигляді тез на тему: «Особливості зовнішньої політики України щодо Глобального Півдня в умовах російсько-української війни».

Структура роботи. Структура роботи логічно побудована і складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку джерел і літератури та додатків. Загальний обсяг магістерської роботи складає 92 сторінок. Список джерел і літератури налічує 78 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан вивчення проблеми

У зв'язку з трагічними подіями російського вторгнення та агресивною політикою Російської Федерації в останні роки, тема зовнішньої політики Росії щодо Глобального Півдня стала надзвичайно актуальною і предметом активного інтересу з боку численних науковців, дослідників, політичних експертів, журналістів та аналітиків.

У 2022-2024 роках спостерігається суттєве збільшення чисельності досліджень, присвячених темі політики Російської Федерації щодо Глобального Півдня, у базі даних Scopus у порівнянні з 2020-2021 роками. Це зростання зумовлене кількома факторами. По-перше, геополітична ситуація, зокрема російсько-українська війна, спровокувала активізацію досліджень, пов'язаних з новими міжнародними відносинами та стратегічними альянсами, які Росія формує з країнами Глобального Півдня в умовах посилення міжнародної ізоляції. По-друге, збільшення фінансування наукових досліджень у Росії, спрямованих на аналіз міжнародної політики та економічних відносин, також стало каталізатором для більшої кількості публікацій у цій сфері. Дослідники активно вивчають вплив російської політики на економічні зв'язки, культурні обміни та інформаційні кампанії, що свідчить про зростаючий інтерес до теми та важливість її вивчення.

Так, П. П. Яковлев у статті «Росія і Латинська Америка: актуалізація порядку денного торгово-економічних відносин» (2024) [78] досліджував, як Росія оновлює свою торгово-економічну стратегію в Латинській Америці, зокрема в контексті зміцнення економічних зв'язків і стратегічної співпраці для протидії західному впливу. Дж. С. Бахман і Е. Бріто Руїз у статті «Геополітика людських страждань: порівняльне дослідження медійного висвітлення

конфліктів в Ємені та Україні» (2024) [12] аналізують, як Росія використовує медійне висвітлення конфліктів, зокрема в Україні та Ємені, для формування наративів, що сприяють її впливу в Глобальному Півдні. К. Оксамитна у статті «Глобальні діалоги під час російського вторгнення в Україну» (2023) [45] розглядає, як російське вторгнення в Україну вплинуло на глобальні діалоги та відносини з країнами Глобального Півдня, підкреслюючи реакцію міжнародної спільноти. С. Дюфі у статті «Продовольча безпека в умовах війни: подвійний дискурс і насильницькі конфлікти. Випадок Росії, 2014–2022» (2023) [24] досліджує, як політика Росії у сфері безпеки харчування в умовах війни впливає на країни Глобального Півдня, а також їхню реакцію на російську агресію. Р. Каур у статті «Питання України: як має реагувати Південь?» (2023) [35] розглядає реакцію країн Глобального Півдня на агресію Росії в Україні та їхні інтереси в контексті глобальної політики, акцентуючи на важливості стратегічних альянсів. А. В. Кузнецов у статті «Прямі інвестиції Росії в країни Латинської Америки» (2022) [37] аналізує пряму інвестиційну діяльність Росії в країнах Латинської Америки, підкреслюючи важливість цих відносин для розширення впливу РФ. М. Чанкселіяні у статті «Хто фінансує виробництво глобально видимих досліджень у Глобальному Півдні?» (2023) [18] розглядає роль російських інституцій у фінансуванні наукових досліджень у Глобальному Півдні. К. Вайнхардт і Т. Шефер у статті «Диференційне ставлення до країн, що розвиваються, в СОТ: знищення північно-південного поділу в мультиполярному світі» (2022) [77] досліджують, як політика Росії в СОТ впливає на країни Глобального Півдня. М. Д. Паранзіно у статті «Від розрядки до революції: радянська солідарність з Чилі після Альєнде, 1973–79» (2022) [47] аналізує радянську політику підтримки Чилі, що ілюструє історичні зусилля Росії в зміцненні зв'язків з країнами Глобального Півдня. Х. С. Соліс Арсе, С. С. Воррен, Н. Ф. Меріггі, А. М. Мобарак, С. Б. Омер у статті «Прийняття вакцини COVID-19 і нерішучість у країнах з низьким і середнім доходом» (2021) [69] досліджують вплив російської політики на прийняття вакцин у країнах з низьким і середнім доходом через просування вакцини «Спутник V».

А. В. Кузнецов у статті «Просування економічних інтересів Росії в Південній Африці (2021) [38] розглядає, як Росія просуває свої економічні інтереси в Південній Африці через двосторонні відносини. С. Л. Ткаченко у статті «Дипломатія розвитку Російської Федерації» (2020) [74] аналізує, як Росія реалізує свою дипломатію розвитку через економічну та гуманітарну допомогу. П. Гаррісон, Г. Клейн і А. Тодес у статті «Наукові дослідження та політика щодо міської щільності: перспективи з досвіду міст» (2021) [30] досліджують вплив російської політики на міське планування в країнах Глобального Півдня. А. Ф. Купер у статті «Китай, Індія та модель залучення G20/BRICS: диференційована амбівалентність між статусом «зростаючої» сили і солідарністю з Глобальним Півднем» (2021) [21] аналізує, як Росія взаємодіє з країнами BRICS у контексті їхнього впливу на Глобальний Південь. М. Й. Б. Перейра у статті «Зелені облігації в нових багатосторонніх банках розвитку: (достатня) альтернатива для залучення приватного капіталу?» (2021) аналізує потенціал зелених облігацій у рамках міжнародних фінансових інститутів для залучення інвестицій у країни Глобального Півдня [50].

Отже, російсько-українська війна привернула увагу до геополітичних стратегій Росії, які спрямовані на зміцнення позицій у країнах, що розвиваються, зокрема в Латинській Америці та Африці. У цьому контексті дослідження зосереджуються на аналізі економічних відносин, включаючи російські інвестиції в країнах Глобального Півдня, геополітичні альянси, культурну дипломатію, військову співпрацю та вплив на енергетичну політику. Ці теми стали особливо актуальними у світлі нових викликів у міжнародній арені, що обумовлює зростаючий інтерес до вивчення російської політики у регіонах, які вважаються стратегічно важливими для РФ. Ці теми наразі активно досліджують і в ЗМІ та наукових студіях журналістами, дослідниками та експертами у сфері політики.

А. Філіппов у своєму дослідженні для Європейської правди (2024). зазначав, що термін «Глобальний Південь» виник під час Холодної війни, але став широко вживатися лише після початку агресії Росії проти України. Як

Україна, так і Росія намагаються залучити увагу та підтримку країн цього блоку в Азії, Африці та Латинській Америці. Наразі, на думку автора, Росія розглядає Глобальний Південь як можливість в умовах санкцій. Дії російських проксі в регіоні Сахель, розширення BRICS та збільшення торгівлі з Китаєм, Індією та іншими країнами, навіть за рахунок власних збитків, є частиною дій Кремля в цьому напрямку. У відповідь Росія сподівається на те, що ці країни нададуть можливості для обходу санкцій і політичну підтримку її агресії проти України, зокрема щодо питань компенсації за збитки та конфіскації російських активів. Втім тема зобов'язання Росії сплачувати компенсації за збитки, завдані її агресією проти України, є дуже чутливою для країн Глобального Півдня. Однією з основних перешкод стала Резолюція Генеральної Асамблеї ООН ES/11-5 [75], прийнята 14 листопада 2022 року, яка закликала до відшкодування і компенсації за агресію проти України. Лише 94 країни підтримали цю важливу резолюцію для України, серед яких 44 – з Глобального Півдня. Більш того, Росія використовує юрисдикції Глобального Півдня для гібридного опору ідеї конфіскації активів на користь України. Відсутність положення про репарації на Мирному саміті свідчить про те, що це питання залишається дуже чутливим, і, крім симпатії до Росії, існує кілька інших причин для такої позиції. Автор приходить до висновків, що наразі Росія має чітку перевагу у боротьбі за прихильність Глобального Півдня, включаючи питання репарацій для України [25].

Політичний експерт Н. Сабандзе для Chatham House (2024) зазначає, що Росія активно залучає країни Глобального Півдня для обходу західних санкцій, організовуючи форуми та саміти, такі як «За свободу націй» і Росія-Африка, а також форуми з Латинською Америкою та ісламським світом. Росія розширила свої військові цілі, фокусуючись на «де-Західнізації» глобального порядку, прагнучи фрагментації міжнародної системи і протидії гегемонії США. І наразі Глобальний Південь став ареною геополітичної конкуренції, де Росія використовує антиімперіалізм як основну пропагандистську тему. Країни Глобального Півдня, незважаючи на санкції проти Росії, активно допомагають

уникати цих санкцій, оскільки вбачають моральну еквівалентність між діями Росії в Україні та західними діями в інших регіонах, таких як Ірак і Афганістан. В той час як Захід стикається з подвійними викликами: відповіддю на інструменталізацію Глобального Півдня Росією і пом'якшенням геополітичного розколу між собою і Глобальним Півднем. Західні союзники не змогли підтримати глобальну солідарність на користь України, що дозволило Росії скористатися цим для досягнення дипломатичних успіхів. За підсумками авторки необхідно активно залучати країни Глобального Півдня, щоб допомогти їм подолати наслідки війни [65].

А. А. Похілько та Т. А. Шебзухова у статті «Взаємодія Росії з країнами Глобального Півдня» (2024) досліджують, як зміна геополітичного ландшафту, зокрема під впливом пандемії COVID-19 та початку спеціальної військової операції, вплинула на зовнішньополітичний курс Російської Федерації. Автори стверджують, що в нових геополітичних умовах Росія акцентує увагу на формуванні багатопольного світу та розширенні співпраці з країнами Глобального Півдня, зокрема в Африці та на Близькому Сході. Росія пропонує політику невтручання у внутрішні справи інших держав, активно співпрацюючи в сферах, таких як боротьба з міжнародним тероризмом, запобігання наркотрафіку, розвиток сільського господарства та продовольча безпека. Крім того, Росія планує розширити свою присутність на ринках зброї, ядерного пального, нафти та газу, а також активно залучати своїх фахівців та технології для розвитку ядерних електростанцій і нафтогазових родовищ [52].

У статті Вітольда Родкевича «Антиколоніальний альянс з Глобальним Півднем. Нова «Концепція зовнішньої політики Російської Федерації» (2023) досліджується нова редакція зовнішньої політики Росії, підписана Володимиром Путіним 31 березня 2023 року. Автор зазначає, що цей документ має значну пропагандистську мету – представити конфлікт Москви із Заходом як захист від загроз, які нібито ставлять під загрозу суверенітет і територіальну цілісність Росії. Стаття підкреслює, що нова концепція відображає переорієнтацію зовнішньої політики Росії на неназваних партнерах, зокрема на

країнах Глобального Півдня, таких як Китай, Індія та мусульманські держави. Автор наголошує на важливості співпраці з цими країнами в контексті боротьби з «неоколоніальними» прагненнями Заходу. Також обговорюється нова стратегія, яка передбачає акцент на зміцнення відносин із країнами Африки та Латинської Америки. В. Родкевич звертає увагу на те, як концепція висвітлює вороже ставлення Росії до Заходу, звинувачуючи його в агресивних діях і зазіханнях на російську незалежність. Стаття викриває внутрішню логіку російської пропаганди та описує, як цей документ служить стратегічним інструментом для формування іміджу Росії на міжнародній арені [58].

У зв'язку з російським вторгненням і агресивною політикою РФ тема її зовнішньої політики щодо Глобального Півдня стала актуальною для науковців і експертів. У 2022-2024 роках відбулося значне збільшення досліджень у цій сфері, зокрема через геополітичні зміни та фінансування досліджень міжнародної політики в Росії. Ці праці зосереджуються на впливі російської політики на економічні відносини, культурні обміни та інформаційні кампанії в Латинській Америці, Африці та інших регіонах Глобального Півдня. Серед досліджень можна виділити роботу П. Яковлева про російську торгово-економічну стратегію в Латинській Америці, Бахмана і Бріто Руїза про використання медійних каналів для формування наративів, та К. Оксамитної про глобальні діалоги під час російсько-української війни. Різні автори також аналізують військову, культурну та економічну дипломатію Росії, а також її взаємодію з країнами BRICS.

1.2. Характеристика джерел

Джерела проведеного дослідження умовно можна групувати за основними групами:

- повідомлення в ЗМІ (загальна кількість 8 джерел);
- нормативні документи (загальна кількість 3 джерела);
- наукові джерела із бази даних Skopus (15 джерел);

– статті в періодичних видання, публіцистичні та аналітичні матеріали (34 джерела);

– електронні джерела (11 джерел);

– інформація із офіційних ресурсів країн (7 джерел).

Повідомлення ЗМІ містять міжнародні новини стосовно теми дослідження, а саме: статті з міжнародних новинних агентств, аналітичних центрів та інформаційних платформ щодо дослідження впливу Росії на країни Глобального Півдня та її стосунки з країнами Африки, Латинської Америки та Близького Сходу; обговорення стратегій Росії у відповідь на дипломатичну ізоляцію, а також вплив на енергетичну, економічну та політичну ситуацію в країнах регіону, визначення ролі БРІКС та G20 у світовій політиці та у відносинах Росії з країнами, що не належать до західних альянсів, різноманітні погляди на війну в Україні з точки зору міжнародної політики та роль США і України в контексті Глобального Півдня.

Нормативні джерела містять виступи та резолюції ООН, що стосуються агресії Росії проти України та її наслідків для міжнародного права; офіційні укази російської федерації щодо зовнішньої політики, які можуть пояснювати стратегії та підходи Росії до країн Глобального Півдня.

Наукові джерела з бази даних Scopus містять статті з міжнародних наукових журналів, що охоплюють різноманітні аспекти міжнародної політики, економіки та соціальних наук за такими напрямками:

- політика Росії в Латинській Америці та Африці, її економічні та інвестиційні інтереси;
- геополітика та медіа-покриття конфліктів у світі (наприклад, війна в Україні, конфлікт у Ємені);
- проблеми глобальної безпеки, продовольчої безпеки та вплив війни на економіку країн, що розвиваються;
- погляди різних країн Глобального Півдня щодо війни в Україні та геополітичної ситуації;
- вивчення процесів розвитку дипломатії та економічних зв'язків між

Росією та країнами, що розвиваються тощо.

Статті та аналітичні публікації, які використані у якості джерел, пропонують різні погляди на відносини Росії з Глобальним Півднем, особливо в контексті поточних геополітичних змін, війни Росії з Україною та зовнішньої політики Росії, за такими основними темами:

1. Взаємодія Росії та країн Глобального Півдня – статті зосереджуються на тому, як Росія будує альянси та поглиблює відносини з країнами Глобального Півдня, використовуючи як дипломатичні, так і економічні канали. Деякі публікації досліджують стратегічну перебудову Росії після західних санкцій і її прагнення виступити контрбалансом до Заходу. Наприклад: А. Покілько та Т. Шебзухова [52] обговорюють ширшу взаємодію Росії з Глобальним Півднем у рамках її нової зовнішньої політики, зосереджуючи увагу на тому, як Росія використовує історичні зв'язки, зокрема з колишніми радянськими країнами та новими економіками, що розвиваються; К. Лік та Ч. Сешадрі [40] досліджують дипломатичні зусилля Москви зміцнити зв'язки з африканськими та азійськими країнами, де Росія прагне використати незадоволення західною гегемонією, часто апелюючи до антиколоніальних настроїв і риторики, що протистоїть Заходу.

2. Перехідні альянси Росії. Перехідні геополітичні альянси, включаючи партнерство Росії з Китаєм, розглядаються в кількох статтях: Ф. Рампіні [56] та В. Гришин [29] аналізують перехід Росії до Китаю та те, як їх співпраця може змінити глобальну динаміку влади, особливо в Африці, Латинській Америці та на Близькому Сході; Ч. Сешадрі [68] та Пріянка Шанкар [54] розглядають, як Росія, Китай та інші країни Глобального Півдня, такі як Індія, Іран і Бразилія, визначають свою зовнішню політику щодо війни в Україні, підкреслюючи економічні та стратегічні інтереси цих країн у збереженні нейтралітету або їхніх позицій.

3. Економічні інтереси та стратегічні розрахунки. Економічний прагматизм часто є основною темою, багато статей вивчають, як енергетична політика Росії, торговельні угоди та безпекові інтереси впливають на її

відносини з Глобальним Півднем: Є. Чаусовський [19] зосереджується на тому, як Глобальний Південь допомагає зберігати енергетичний сектор Росії, підтримуючи торгові відносини, незважаючи на західні санкції. А. Борщевська [17] та Н. Стронські [70] обговорюють зростаючий вплив Росії в таких регіонах, як Близький Схід та Африка, де Москва використовує безпекові питання, енергетичні потреби та продажі зброї для зміцнення своєї присутності.

4. Війна Росії з Україною та реакція Глобального Півдня. Велика частина публікацій, які представлені в джерелах даного дослідження, оцінює позицію Глобального Півдня щодо війни Росії з Україною і те, як ці країни або підтримують, або залишаються нейтральними до Росії: Р. Барієв [13] та К. Альден [8] надають стратегічну оцінку того, як війна між Росією та Україною сприймається в Глобальному Півдні, де деякі країни висловлюють симпатії до Росії через історичні, економічні чи політичні причини, в той час як інші виступають за нейтралітет або вирішення конфлікту згідно з міжнародним правом; В. Надкарні та ін. [43] та Р. Бенсон [15] досліджують, як країни Глобального Півдня реагують на війну, часто під впливом своїх економічних зв'язків з Росією, власних геополітичних розрахунків та загального спрямування до нелінійних відносин з Заходом; С. Суханкін [71] аналізує труднощі Росії у виграші сердець і розуму в Глобальному Півдні, вказуючи на виклики у навігації через різні політичні кліматичні умови та пріоритети в таких регіонах, як Африка, Азія та Латинська Америка.

5. Невдоволення та незгода всередині Глобального Півдня. У джерела наявні публікації, які вказують на явний акцент на зростаюче незадоволення та незгоду всередині самого Глобального Півдня щодо дій Росії. Деякі країни Глобального Півдня, хоча й дипломатично підтримують Росію або залишаються нейтральними, висловлюють зростаюче розчарування її геополітичною поведінкою: П. Парамешваран [46] розглядає, як стратегічна конкуренція в Індо-Тихоокеанському регіоні та за його межами викликає незадоволення серед країн Глобального Півдня, особливо в контексті сприйняття непоступливості Росії у конфлікті в Україні; Т. Кітінге та К. Редловська [36] вивчають роль

західних санкцій щодо Росії та складнощі погодження інтересів Глобального Півдня з міжнародною реакцією на війну в Україні, закликаючи до орієнтації на національні інтереси.

6. Дипломатія Росії та багатополарний світ. Багато джерел підкреслюють прагнення росії створити багатополарний світовий порядок, що оскаржує домінування США та Заходу. Дипломатичні зусилля Росії, зокрема міністром закордонних справ Сергієм Лавровим, аналізуються в кількох статтях, наприклад, Х. Ашбі, М. Гланц [11] та К. Рендольф [57] розглядають, як дипломатія Росії в таких регіонах, як Латинська Америка, Африка та Азія, є частиною більш широкої стратегії підризу впливу США та зміцнення власної геополітичної позиції.

Загалом проаналізовані статті надають всебічний огляд зростаючої взаємодії Росії з Глобальним Півднем, регіоном, який стає дедалі важливішим у зовнішній політиці Росії на фоні її ізоляції від Заходу. Публікації охоплюють дипломатичні та економічні зусилля Росії, труднощі у здобутті підтримки її дій в Україні та складні відносини між Росією, Китаєм і країнами Глобального Півдня. У статтях часто звучить тема стратегічних розрахунків, де Росія балансує між своїми довготривалими альянсами, економічними потребами та прагненням протистояти впливу Заходу, намагаючись зберегти свою актуальність у швидко змінюваному глобальному порядку.

Електронні джерела охоплюють стратегії Росії щодо її впливу на країни Глобального Півдня, зокрема в Африці, а також її позицію щодо війни в Україні. Вони містять огляди політики Росії, її культурну та військову дипломатію, а також розгляд міжнародних відносин та конкурентних інтересів Росії в цих регіонах.

Інформація із офіційних ресурсів містить офіційні виступи та документи, що висвітлюють політичні позиції Росії, зокрема в контексті національного суверенітету та міжнародних відносин; висвітлюють позицію Росії на міжнародній арені, зокрема її зовнішню політику щодо Африки, Глобального Півдня та України.

У сукупності зібрані джерела надають детальну інформацію про політику Росії на міжнародній арені, її стосунки з країнами Глобального Півдня, Африкою, а також офіційні виступи та наративи.

1.3. Методологічні засади дослідження

Методологічні засади дослідження теми «Політика Російської Федерації щодо Глобального Півдня» включають використання наукових методів і підходів, які дозволяють здійснити комплексний аналіз політичних, економічних, соціальних та геополітичних процесів, що визначають характер відносин РФ із країнами Глобального Півдня. Для досягнення основної мети та вирішення завдань дослідження застосовано низку теоретичних та емпіричних методів, що забезпечують цілісність наукового пошуку та об'єктивність отриманих результатів.

Враховуючи логічний та комплексний підходи дослідження передбачає виконання п'яти послідовних етапів, які представлено на рис. 1.1.

Отже, відповідно до схеми даного дослідження на першому етапі здійснюється визначення предмета та об'єкта дослідження. На початковому етапі було визначено ключові поняття та об'єкт дослідження – зовнішньополітичні відносини Російської Федерації з країнами Глобального Півдня. Особливу увагу приділено визначенню меж цього поняття, а також його ролі у глобальній системі міжнародних відносин. Оскільки Глобальний Південь включає багато регіонів, важливо було вивчити загальні риси взаємодії РФ із країнами Азії, Африки та Латинської Америки. Це дозволило сформулювати об'єктивну базу для подальшого аналізу.

Другий етап передбачає збір інформації та аналіз джерел. На цьому етапі здійснювався збір емпіричних даних та вивчення наукової літератури, офіційних документів, міжнародних угод, аналітичних звітів, а також медіа-джерел, що відображають актуальний стан зовнішньої політики РФ у регіоні Глобального Півдня. Здійснено аналіз публікацій провідних науковців у галузі

міжнародних відносин та аналітичних центрів, що стосуються політики Росії щодо країн Глобального Півдня, а також матеріалів міжнародних організацій, зокрема ООН, Африканського Союзу, ШОС тощо.

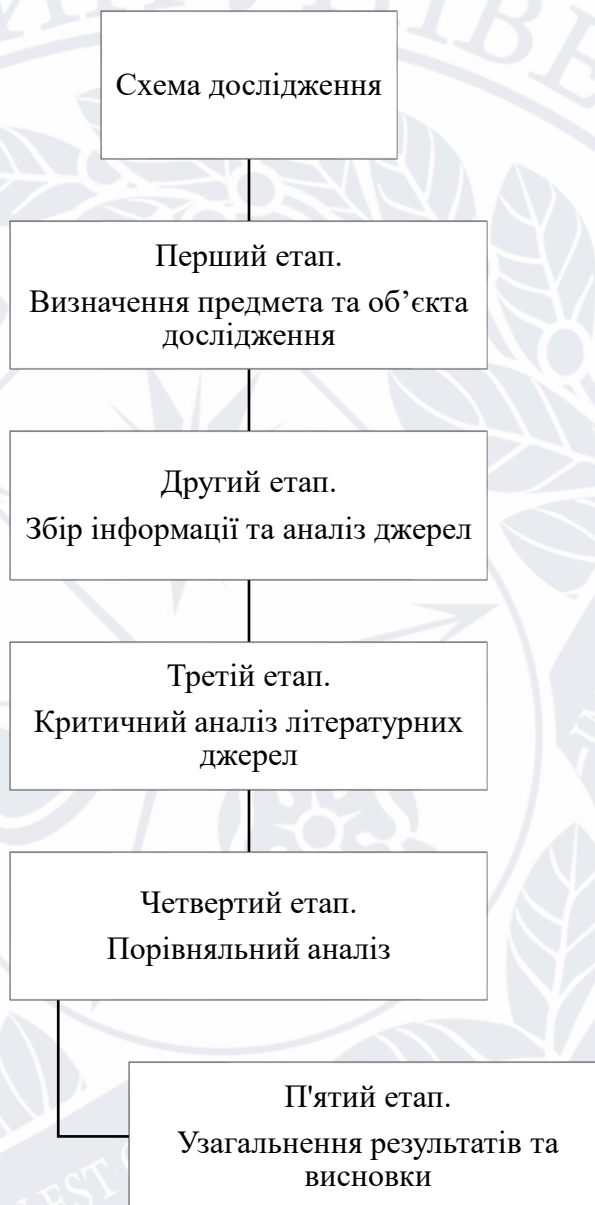

Рис. 1.1. Схема дослідження

Джерело: складено авторкою.

На третьому етапі виконано критичний аналіз літератур та джерел. Спочатку проведено оцінку якості джерел, в процесі якої здійснено відбір матеріалів на основі їхньої актуальності, достовірності та наукової значущості. Увага була приділена публікаціям відомих науковців, міжнародних організацій

та аналітичних центрів, а також оцінено, наскільки ці джерела відображають сучасні тенденції у зовнішній політиці РФ щодо Глобального Півдня і їхній вклад у розуміння предмета дослідження.

Далі було проведено систематизацію інформації, в результаті якої всі зібрані матеріали були організовані відповідно до основних тематичних блоків, які включали політичні, економічні та культурні аспекти взаємодії Росії з країнами Глобального Півдня. При цьому зроблено огляд літератури на предмет ключових тем, які обговорюються в наукових колах, і ідентифікацію прогалин у дослідженнях.

Важливим етапом стало критичне аналізування аргументів, що містяться в наукових статтях та публікаціях, з акцентом на те, як вони пояснюють або обґрунтовують позицію Росії щодо країн Глобального Півдня. Аналізувалися як позитивні, так і негативні аспекти, що висвітлюють політику РФ в цьому регіоні, включаючи погляди різних авторів на роль Росії у міжнародних відносинах.

Наступним етапом стало визначення методологічних підходів, які використовуються в дослідженнях інших авторів, і обґрунтування їхньої доцільності для даної роботи. Було визначено, які з них можуть бути адаптовані для подальшого аналізу, зокрема оцінювалися методи порівняльного аналізу, системного підходу, а також кейс-стаді.

На завершення критичного аналізу джерел було сформульовано попередні висновки, які слугуватимуть основою для подальшого дослідження. Це включало виявлення ключових тенденцій у політиці Росії щодо Глобального Півдня, а також визначення основних проблем і викликів, з якими стикається Росія у своїх відносинах з цими країнами. В результаті цього етапу було також визначено, які теми потребують більш детального вивчення у наступних розділах роботи. Таким чином, критичний аналіз літератури та джерел на третьому етапі став важливим елементом, що дозволив поглибити розуміння предмета дослідження та підготувати ґрунт для подальшого аналізу російської політики щодо Глобального Півдня.

На четвертому етапі дослідження було виконано порівняльний аналіз зовнішньої політики Російської Федерації у різних регіонах Глобального Півдня, зокрема в Азії, Африці та Латинській Америці. Цей етап передбачав вивчення особливостей взаємодії Росії з країнами цих регіонів та виявлення як загальних рис, так і специфічних аспектів російської зовнішньої політики в кожному з них. Порівняльний аналіз дозволив виявити тенденції та варіації в підходах Росії до кожного з регіонів, враховуючи їхні культурні, історичні та економічні контексти. При цьому значної уваги приділено питанню дослідження війни як каталізатора змін у зовнішній політиці РФ щодо Глобального Півдня. Адже російсько-українська війна сприяла активізації російської діяльності в цих регіонах, оскільки країна шукала нових партнерів для підтримки своїх економічних та політичних амбіцій. Відзначено, що Росія спробувала скористатися нестабільністю, спричиненою конфліктом, для укріплення своїх позицій на міжнародній арені. У цьому контексті проведено аналіз змін у військовій співпраці, економічних угодах та культурних обмінах з країнами Глобального Півдня. Зміни в російській політиці щодо Глобального Півдня, викликані війною, мали значні наслідки для країн регіону. Отже, порівняльний аналіз зовнішньої політики Росії в контексті війни дозволяє виявити складну взаємодію між Росією та країнами Глобального Півдня, а також оцінити наслідки цих змін для міжнародної політичної системи.

На п'ятому етапі виконано узагальнення результатів та сформовано висновки. Останній етап дослідження передбачає узагальнення отриманих результатів та формування висновків щодо ефективності політики Росії на Глобальному Півдні, її впливу на міжнародні відносини та геополітичну ситуацію у світі.

Під час дослідження використано низку методів, які дозволили досягти встановленої мети та поставлених завдань:

- 1) Історичний метод – історичний метод є одним із ключових інструментів дослідження, який дозволив проаналізувати еволюцію політики Росії щодо Глобального Півдня. Використання цього методу дало можливість

простежити зміни зовнішньої політики РФ.

2) Геополітичний аналіз. Геополітичний метод аналізу дозволив розкрити взаємозв'язок між політичними амбіціями Російської Федерації та її інтересами в регіоні Глобального Півдня. Застосування цього методу дозволило зрозуміти, як геополітична ситуація вплинула на стратегії РФ щодо взаємодії з країнами цього регіону.

3) Метод порівняльного аналізу. Порівняльний аналіз зовнішньої політики РФ у різних регіонах Глобального Півдня дозволив виявити специфічні особливості взаємодії Росії з країнами Африки, Азії та Латинської Америки. Це допомогло зрозуміти, як РФ адаптує свою політику залежно від регіональних особливостей та історичних зв'язків з кожною країною. Окрім того цей метод використано для розуміння наслідків війни у політичній конфігурації РФ у взаємодіях із країнами Глобального Півдня.

4) Структурно-функціональний метод. Цей метод дозволив дослідити функціонування зовнішньої політики Росії як цілісної системи, в якій взаємодіють різні елементи: економічні, військові, культурні та дипломатичні чинники. Структурно-функціональний аналіз дав змогу оцінити ефективність використання різних інструментів зовнішньої політики РФ у відносинах із країнами Глобального Півдня та їхній внесок у зміцнення позицій Росії в цьому регіоні.

5) Політико-економічний аналіз. Політико-економічний метод дозволив вивчити взаємозв'язок між економічними інтересами РФ та її політичними амбіціями в регіоні. Росія активно інвестує у країни Глобального Півдня через енергетичні, сировинні та інші економічні проекти. Аналіз економічних відносин РФ із цими країнами дозволяє зрозуміти, які вигоди отримує Росія від цієї співпраці та як економічна взаємодія впливає на політичні процеси в регіоні.

6) Контент-аналіз. Метод контент-аналізу використано для дослідження офіційних заяв, виступів, аналітичних матеріалів і публікацій у ЗМІ щодо політики РФ у відносинах із країнами Глобального Півдня. Це дозволило

виявити основні меседжі, які Росія передає міжнародній спільноті та країнам регіону, а також дослідити, як ці повідомлення змінюються в залежності від геополітичної ситуації. Контент-аналіз також допоміг оцінити інформаційну стратегію РФ щодо зміцнення власних позицій у регіоні.

7) Прогностичний метод. Прогностичний метод застосовується для прогнозування подальших напрямів розвитку політики Росії щодо Глобального Півдня, враховуючи сучасні геополітичні виклики та міжнародну ізоляцію РФ через її агресивні дії. Використання цього методу дозволило оцінити, як можуть змінюватися відносини РФ із країнами Глобального Півдня у майбутньому та як ці зміни впливатимуть на глобальну геополітику.

Методологічні засади цього дослідження передбачають багаторівневий підхід, що поєднує історичний, геополітичний, порівняльний, структурно-функціональний, політико-економічний аналізи, а також використання контент-аналізу й прогностичного методу. Це дозволяє забезпечити комплексність дослідження, виявити ключові аспекти політики Російської Федерації щодо Глобального Півдня.

РОЗДІЛ 2

ПОЛІТИКА РФ ЩОДО ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ

2.1. Передумови формування політики Росії в контексті Глобального Півдня

Для початку визначимо сутність терміну «Глобальний Південь». Термін «Глобальний Південь» знову набуває популярності у контексті зростаючого геополітичного суперництва між США та Китаєм, а також російської агресії проти України. Розвиток цієї концепції відбувається на тлі низки глобальних криз – пандемії, економічних наслідків війни в Україні та кліматичних змін, які загострили нерівності у світовій економіці, впливаючи на країни з низьким і середнім доходом. Спочатку термін «Глобальний Південь» був використаний Карлом Огелсбі у 1969 році як позначення країн, що постраждали від домінування Півночі. У 1980-х він отримав популярність завдяки звіту Брандта, який визначив розподіл між багатими країнами Півночі та бідними країнами Півдня. Хоча географічна прив'язка терміну не завжди точна, він став більш нейтральною альтернативою терміну «Третій світ». Сьогодні термін «Глобальний Південь» часто використовується міжнародними організаціями та лідерами, такими як ООН і G7. Проте він об'єднує вкрай різноманітні за економікою, політикою та культурою країни, що робить його малоефективним для точного аналізу. Попри відмінності між країнами Глобального Півдня, цей термін залишається популярним, оскільки відображає прагнення до більш справедливої глобальної економіки та багатопольної системи [49].

Фінансовий центр співробітництва Південь-Південь ООН наводить найавторитетніший і надійний список країн Глобального Півдня. Станом на початок 2022 року список включає всього 78 країн (Додаток А), які називаються «Група 77 і Китай» [27].

Н. Сабанадзе відзначає, що передумови формування політики Росії в

контексті Глобального Півдня значною мірою пов'язані з використанням історичної спадщини радянської епохи та антиколоніальної риторики. Росія активно спирається на спогади про підтримку деколонізаційних рухів з боку СРСР, щоб зміцнити свій вплив на країни Глобального Півдня. Ця риторика слугує для мобілізації держав проти західного «неоколоніалізму», апелюючи до глибоких почуттів невдоволення Заходом. Однією з ключових передумов є прагнення Росії створити багатоплярний світовий порядок, де вплив США та Заходу буде зменшено, а світ поділятиметься на кілька «цивілізаційних центрів сили». У цьому контексті Росія активно виступає за розширення BRICS і співпрацює з такими країнами, як Китай та Індія, що сприяє зміцненню її позицій у Глобальному Півдні. Ці геополітичні цілі спрямовані на послаблення західної гегемонії та просування ідеї «де-західнізації». Крім того, Н. Сабанадзе зазначає, що Росія прагне уникнути міжнародної ізоляції та західних санкцій через співпрацю з країнами Глобального Півдня, які розглядають співпрацю з Москвою як спосіб отримати вигоду і протистояти західному тиску. Моральна критика Заходу, зокрема звинувачення у лицемірстві та подвійних стандартах, також сприяє зміцненню відносин між Росією та державами цього регіону [65].

А. Похилько та А. Шебжукова визначають, що вплив пандемії COVID-19 та спеціальної військової операції на зовнішню політику Росії: Пандемія та початок військових дій суттєво змінили міжнародне середовище і змусили Росію переглянути свої зовнішньополітичні пріоритети. Зокрема, поглиблення конфлікту із Заходом та введення антиросійських санкцій стимулювали Росію шукати нові вектори розвитку, одним із яких став Глобальний Південь. Росія висунула ідею про те, що однополярний світ більше не може існувати, підштовхуючи до створення багатоплярного світу. Це стало важливим елементом у її дипломатичній стратегії, що підкріплюється намаганням посилити свої зв'язки з країнами Глобального Півдня, які історично відстоюють політику невтручання та незалежності. До того ж історичний досвід СРСР в Африці та на Близькому Сході став основою для відновлення зв'язків з цими регіонами. Наразі Росія намагається розвивати співпрацю в сферах безпеки,

боротьби з тероризмом, аграрного сектору та енергетики, що свідчить про серйозність її намірів у цих регіонах. Санкції змусили Росію змінити свій економічний курс, що призвело до активізації співпраці з країнами, які не приєдналися до санкційного тиску, і які прагнуть розвивати взаємовигідні відносини [52].

Ф. Рампіні виділяє кілька ключових передумов, які формують політику Росії в контексті Глобального Півдня. Першою передумовою є «епідемія державних переворотів» в Африці, яка відображає політичну нестабільність та загальний занепад демократії в країнах Західної та Центральної Африки. Серед них значна кількість колишніх французьких колоній, де спостерігається сильний антифранцузький настрій, що, в свою чергу, відкриває можливості для зростання впливу Росії та Китаю. Другою важливою подією є конференція «Росія-Африка» в Санкт-Петербурзі, яка, незважаючи на пропагандистські зусилля Кремля, показала зменшення підтримки Росії серед африканських лідерів. Це свідчить про те, що вплив Москви в регіоні є меншим, ніж вважалося, зокрема через невиконані економічні обіцянки. Третьою передумовою є розширення БРІКС, що підтверджує зміщення глобальних політичних і економічних центрів у напрямку південних країн, але також свідчить про те, що Росія намагається закріпитися у нових геополітичних союзах. Ф. Рампіні наголошує, що Росія намагається скористатися антизахідними настроями в країнах Глобального Півдня, представляючи демократію як символ імперіалізму та експлуатації. Однак економічна роль Росії на континенті є незначною порівняно з Китаєм, Європейським Союзом або США, а військова присутність Росії, значною мірою представлена через приватні військові компанії, зокрема групу «Вагнер», також переживає кризу після заколоту Пригожина. Таким чином, політика Росії в контексті Глобального Півдня спирається на спроби використати політичну нестабільність, антизахідні настрої та військову присутність для закріплення свого впливу, проте її економічна слабкість та політична нестабільність у самій Росії ускладнюють досягнення значних успіхів [56].

Основні передумови формування політики Росії щодо Глобального Півдня представлені на рис. 2.1.

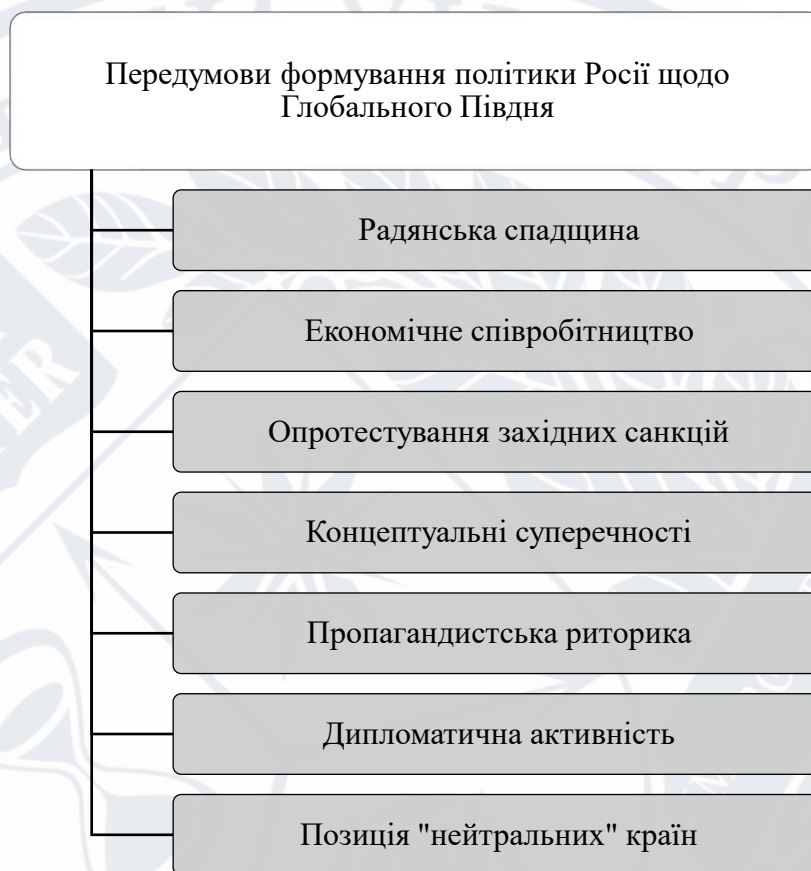

Рис. 2.1. Основні передумови формування політики Росії щодо Глобального Півдня

Джерело: складено за [29].

Використовуючи радянську спадщину Росія активно використовувала пам'ять про підтримку СРСР деколонізаційних рухів в Африці та лівих режимів у Латинській Америці, зокрема симпатії до антиамериканізму, що включало надання військової допомоги автократам, які протистояли «кольоровим революціям», що створювало основу для подальшої взаємодії з цими регіонами.

У рамках економічного співробітництва пострадянська Росія продовжила зміцнювати економічні зв'язки з Глобальним Півднем через продаж зброї, експорт сільськогосподарської продукції, поставки природних ресурсів та участь у проектах з ядерної енергетики.

Опротестування західних санкцій теж є вагомим чинником формування політики Російської Федерації щодо Глобального Півдня. З початком війни в Україні Росія намагалася позиціонувати себе як держава, здатна витримати найбільш масштабний пакет західних санкцій. Ця риторика була спрямована на те, щоб показати Глобальному Півдню приклад опору західному домінуванню, підкреслюючи незалежність Москви від «колективного Заходу».

У той же час, незважаючи на активне залучення до тематики Глобального Півдня, термін «Глобальний Південь» відсутній у новій версії концепції зовнішньої політики Росії, ухваленій у 2023 році. Основна причина цього – концептуальний розрив між ідеєю Росії як «держави-цивілізації» та необхідністю солідарності з іншими країнами, що властиво політиці в межах Глобального Півдня.

Пропагандистська риторика є основою сучасної політики Російської Федерації. Росія почала все частіше говорити про протистояння з «глобальною меншістю» та створення нового «фронту» на підтримку «глобальної більшості», намагаючись утвердити своє моральне та військово-політичне лідерство серед країн, що відкидають західний порядок.

Щодо країн Глобального Півдня Росія проявляє високий рівень дипломатичної активності. Важливою передумовою активної дипломатичної роботи Росії з Глобальним Півднем є прагнення зламати політичну ізоляцію та знайти нові економічні маршрути в умовах санкцій, а також нейтралізувати використання міжнародних організацій для засудження агресії проти України.

У контексті російсько-української війни Росія активно бореться за позицію «нейтральних» країн. У контексті міжнародної дипломатії Росія зосереджується на співпраці з країнами, які утримуються від голосування проти неї в ООН або прагнуть отримати короткострокові вигоди від санкційних лазівок.

Узагальнюючи, історичний контекст формування політики Росії щодо Глобального Півдня значною мірою базується на спадщині радянської доби та антиколоніальній риторичі. Росія активно використовує спогади про підтримку

деколонізаційних рухів і протидію «неоколоніалізму» для зміцнення своїх відносин з країнами Глобального Півдня. Її головними мотивами є прагнення створити багатоплярний світовий порядок і зменшити вплив Заходу. Це включає дипломатичні, економічні та військові заходи, спрямовані на посилення впливу Росії в регіоні, особливо через продаж зброї, експорт ресурсів та ядерну енергетику. Однак сучасна політика Росії стикається з численними викликами. Вплив економічних санкцій і обмеженість ресурсів ускладнюють досягнення значних результатів у співпраці з країнами Глобального Півдня. Попри пропагандистські зусилля, вплив Москви на континенті поступається Китаю, ЄС і США. Особливо помітною є економічна слабкість Росії в порівнянні з іншими державами, що обмежує її можливості для довготривалої співпраці. Загалом, Росія намагається використати антизахідні настрої та нестабільність у регіонах Глобального Півдня для зміцнення свого впливу, однак, її політика не завжди є ефективною через внутрішні та міжнародні труднощі.

2.2. Основні етапи формування політики комунікації з країнами Глобального Півдня

Із попереднього підрозділу можемо підсумувати, що вагомим етапом формування політики комунікації з країнами Глобального Півдня стала радянська спадщина. Протягом холодної війни політичні можливості для держав Глобального Півдня структурувалися через суперництво між США та СРСР, а також через рух неприєднання. Ці три варіанти пропонували різні шляхи досягнення справедливості та рівності, яких прагнули постколоніальні країни після здобуття незалежності. Політичний ландшафт був складним, і з часом з'явилися додаткові альтернативи. Серед них варто відзначити маоїзм, що надихав антиімперіалістичні рухи, зокрема на Глобальному Півдні, а також салафізм, який пропонувала Саудівська Аравія, як правий опозиційний варіант. Маоїзм розглядався як ліва критика домінуючих моделей розвитку, зокрема радянського та американського, та був спрямований на радикальні

перетворення, відстоюючи антиімперіалістичні ідеї. У свою чергу, Саудівська Аравія просувала ісламський салафізм як альтернативу маоїзму, поширюючи свій вплив у країнах Африки та Азії. Інші важливі праві альтернативи включали Іранську революцію та неоліберальні економічні ідеї, які набували популярності в 1970-х роках. Протягом цього періоду також розвивався Новий міжнародний економічний порядок, метою якого було змінити світову торгівлю для подолання обмежень холодної війни [51].

Хоча Радянський Союз мав власні імперські інтереси (внутрішню колонізацію в Сибіру та Центральній Азії), антиколоніалізм все ж залишався важливим елементом його зовнішньої політики. Від часів Хрущова СРСР намагався використовувати зростаючу напруженість між новими постколоніальними державами і Західними країнами як можливість для поширення свого впливу. У 1950-1960-х роках Радянський Союз надавав Глобальному Півдню переважно економічну допомогу та укладав торгові угоди. Але в 1970-х роках СРСР збільшив військову допомогу, захищаючи країни-союзники від зовнішніх загроз. При цьому країни Глобального Півдня ставали дедалі більше залежними від радянської військової підтримки. СРСР прагнув контролювати політичні режими у своїх країнах-партнерах, підтримуючи ідеологічний контроль через створення бюрократичних структур, подібних до радянських. Це допомагало СРСР впливати на внутрішню політику цих країн і робило їх залежними від радянської системи. Радянське керівництво розробило концепцію «революційних демократів», яка передбачала підтримку національних буржуазних лідерів у нових незалежних державах, щоб вони могли вести свої країни шляхом соціалістичного розвитку. Це дозволило СРСР відходити від акценту на збройну боротьбу і підтримувати більш м'яку ідеологічну лінію. Хоча Радянський Союз надавав економічну і військову підтримку, вона була обмеженою, як це продемонстрував випадок Патріса Лумумби в Конго, де радянська допомога не змогла захистити соціалізм і лідера від загибелі [51]. Тож загалом СРСР бачив у країнах Глобального Півдня не тільки союзників у протистоянні західному блоку, але й інструмент для

поширення свого ідеологічного та політичного впливу, що і наслідувала Російська Федерація у своїй подальшій політики щодо країн Глобального Півдня.

Подальші відносини Росії з Глобальним Півднем К. Ліїк піддає досить акуратній періодизації на три епохи: 1992-2012, 2012-2022 і з лютого 2022 року [40].

Протягом перших 20 років незалежної пострадянської Росії міжнародні відносини Москви перш за все були підпорядковані формуванню її відносин зі Сполученими Штатами та Європою. У той час Москва часто використовувала свої важелі впливу в третіх країнах, щоб догодити Заходу. Прикладом цього є те, що у 2001 році Путін дозволив США створити військові бази в Киргизстані та Узбекистані під час їхньої «війни з терором». Росія також підписалася на низку миротворчих місій під проводом Заходу та надавала поради американським військовим в Афганістані. У той же час керівні мотиви Росії ґрунтувалися і на посиленні власного впливу. Наприклад, Москва рішуче виступила проти підходу Заходу до Косово, який базувався на правах людини та принципі відповідальності за захист, і відмовилася визнати незалежність Косова, залишаючись вірною своєму державоцентричному підходу до міжнародного права [31]. Те саме стосується концептуального рівня. Коли в середині 1990-х років колишній міністр закордонних справ Євген Примаков написав свою концепцію багатопольярного світу, для нього мова йшла про протидію гегемонії США та «стримування Сполучених Штатів за допомогою інших великих держав» – на противагу плідній співпраці з незахідними країнами як самоціллю [59]. Подібним чином мюнхенську промову Путіна 2007 року, в якій він критикував «однополярний порядок», де панують США, перед західною аудиторією в Німеччині, слід розуміти перш за все як спробу змінити курс [59].

Це змінилося, коли В. Путін повернувся до Кремля в 2012 році. Він перестав виголошувати полемічні промови перед західною аудиторією та переосмислив Росію як незахідну країну – принаймні політично. На цьому етапі

Кремль вирішив, що Росія не досягне задовільної позиції в західноцентричній міжнародній системі. Таким чином відносини Росії з рештою світу стали самоціллю, а не капіталом, який Москва використовувала в діалозі із Заходом. Як пояснював Путін наприкінці 2014 року, «наша мета – мати якомога більше рівноправних партнерів як на Заході, так і на Сході. Ми будемо розширювати нашу присутність у тих регіонах, де інтеграція зростає, де політика не зміщується з економікою, де перешкоди для торгівлі, обміну технологіями та інвестиціями та вільного пересування людей зняті» [53].

Втручання Росії в Сирію стало прикладом такої еволюції. У вересні 2015 року втручання Росії, розпочалося як частина розмови Москви із Заходом. У промові в ООН напередодні втручання Росії Путін пояснив, що «ми вважаємо величезною помилкою відмовлятися від співпраці з урядом Сирії та його збройними силами, які відважно борються з тероризмом віч-на-віч» [32]. Але подолання повстання було не таким швидким, як сподівалася Москва, що, у кінцевому підсумку призвело до того, що вона почала тісно співпрацювати з численними регіональними гравцями, що призвело до її повернення на Близький Схід як посередника, з яким слід рахуватися. Досить швидко Росія посіла місце єдиної зовнішньої сили, яка вела переговори з усіма регіональними акторами: Ізраїлем, а також Іраном, турками та курдами. Це супроводжувалося фінансовими бонусами – Саудівська Аравія, наприклад, почала розглядати Росію як відповідного гравця та стала набагато більш відкритою для того, щоб почути думку Москви при встановленні квот і цін на нафту [26].

Після успіху у Сирії, Росія направила свою увагу на посилення комунікації із країнами Африки, що відбувалося за схемою, дещо схожою на сирійську: Москва почала пропонувати підтримку режиму лідерам, які перебувають в облозі, наприклад, у Центральноафриканській Республіці у 2017 році та Малі на початку 2020-х років, сподіваючись отримати вигоду від відносин у перспективі [70]. Однак, на відміну від Сирії, операції Росії в Центральноафриканській Республіці та Малі спиралися на приватні військові компанії (ЧВК), часто на групу Вагнера, а не на пряму участь держави, і ними

керували спеціальні служби, а не російські міністерства, для закордонних справ або оборони. Це забезпечувало Москві значну гнучкість: можливість відмовитися від участі, якщо щось піде не так, використовуючи при цьому успішні операції [40].

На початку 2022 року Росія досягла значних успіхів як «незахідна держава», що протягом десятиліття проводила політику балансування між США та Китаєм. Російська дипломатія передбачала взаємодію з обома державами, оскільки жодна з них не бажала, щоб Росія повністю підтримала одну зі сторін. Москва створила впливові важелі в різних регіонах світу, які могла використовувати за необхідності, і навчилася ефективно застосовувати військову силу для досягнення політичних цілей. Крім того, навіть адміністрація США під керівництвом президента Джо Байдена демонструвала готовність до нового підходу у діалозі з Росією, зокрема у питаннях безпеки, відходячи від політики, що була характерною для періоду після завершення Холодної війни. Західні лідери негласно погоджувалися, що питання членства України в НАТО не перебуває на порядку денному на початку 2022 року. Обговорення стосувалося того, хто та як офіційно зафіксує цей статус. Однак, на тлі цих сприятливих умов, постає питання, чому президент Росії Володимир Путін вирішив розпочати повномасштабну війну проти України, яка призвела до руйнування досягнень зовнішньої політики Росії. Внаслідок цього рішення Росія втратила можливість балансувати між Китаєм і Західним світом. Погіршення відносин із Заходом призвело до зростання залежності Москви від Китаю в питаннях дипломатії, інвестицій, торгівлі та технологій. Зосередивши основні військові ресурси в Україні, Росія втратила здатність демонструвати військову міць в інших регіонах світу. Після заколоту Євгена Пригожина, лідера групи «Вагнер», інструменти Москви для впливу в Африці також зазнали значного послаблення. З моменту вторгнення в Україну в лютому 2022 року зовнішня політика Росії стала спрямованою виключно на забезпечення військових потреб. Це зробило її країною з одним основним питанням, обмеживши ресурси для вирішення інших завдань. Відтак, Москва змушена

оцінювати, наскільки її зовнішня політика може сприяти або перешкоджати військовим зусиллям, навіть якщо це означає ігнорування інших інтересів або скасування довгострокових стратегій. Наприклад, у випадку захоплення Азербайджаном Нагірного Карабаху у вересні 2022 року Росія не втрутилася, хоча раніше підтримувала статус-кво і намагалася демонструвати відданість своїм союзникам, зокрема через Організацію договору про колективну безпеку (ОДКБ). Проте тепер відносини з Азербайджаном і Туреччиною, з якими Росія співпрацює для обходу західних санкцій, стали для Кремля важливішими, ніж підтримка Вірменії, союзника по ОДКБ [40].

Зараз Москва шукає військової допомоги, торгівлі – покладаючись на ухилення від санкцій – і політичної підтримки від усіх, хто бажає це запропонувати, зосереджуючись саме на країнах Глобального Півдня. Наприклад, у 2023 році в Африці спостерігалася бурхлива російська дипломатична діяльність [61] – від російсько-африканської парламентської конференції в Москві в березні до туру [72] міністра закордонних справ Сергія Лаврова в Кенію, Бурунді, Мозамбік і Південну Африку влітку до російсько-африканського саміту у Санкт-Петербурзі в липні [66]. Сам Путін не зміг відвідати саміт БРІКС у Південній Африці, замість нього був присутній Лавров – ймовірно, через ордер на арешт, виданий Міжнародним кримінальним судом (ІСС). Але під час його нещодавньої поїздки до Саудівської Аравії та Об'єднаних Арабських Еміратів (які не є членами ІСС) його супроводжувала велика делегація державних чиновників і компаній у пошуках угод щодо енергетичної та торговельної співпраці [76].

У сучасних міжнародних відносинах Росія часто змушена переходити від статусу суб'єкта, що встановлює правила, до суб'єкта, який змушений приймати умови, запропоновані її партнерами, через обмеженість можливостей та брак важелів впливу. Наприклад, вигоди від реалізації проекту газопроводу «Сила Сибіру 2», який у разі будівництва забезпечить експорт західносибірського газу, раніше призначеного для європейських ринків, до Китаю, значні для Росії. Однак, Пекін не відчуває гострої потреби в

російському газі, що дозволяє йому не поспішати з ухваленням остаточного рішення щодо угоди. Це означає, що коли угода буде укладена, її умови, ймовірно, сприятимуть переважно Китаю, що передбачатиме вищі ціни та вигідні для Пекіна умови. Подібний сценарій був би мало ймовірним до початку російсько-української війни, що свідчить про зміну позиції Росії у міжнародних відносинах [40].

У відносинах із країнами Глобального Півдня Росія також дедалі більше втрачає свою автономію як суб'єкт, що встановлює умови, і змушена приймати пропозиції, висунуті її партнерами, через обмеженість варіантів та ресурсів. Важелі впливу Росії на ці країни значною мірою обмежені її потребами, пов'язаними з наслідками війни в Україні та міжнародними санкціями. Наприклад, Росія намагається зміцнювати свої позиції в Африці та Латинській Америці, зокрема через політичні, економічні та військові угоди, але ці домовленості часто відбуваються на умовах партнерів з Глобального Півдня. У багатьох випадках Росія змушена погоджуватися на умови, що забезпечують вигоди для цих країн, навіть якщо це призводить до певних втрат для самої Росії або відступу від довгострокових стратегічних цілей. Це демонструється тим, що російська зовнішня політика в регіоні Глобального Півдня нині більше сфокусована на прагматичному підході, що спрямований на короткострокові цілі, ніж на довгострокову геополітичну стратегію.

Отже, політика комунікації Росії з країнами Глобального Півдня пройшла кілька ключових етапів розвитку, кожен із яких характеризувався різними стратегіями та цілями.

1. Радянська спадщина. У період холодної війни СРСР активно формував відносини з країнами Глобального Півдня через антиколоніальну риторiku та ідеологічну підтримку. Ці відносини будувалися на основі економічної, політичної та військової підтримки, що дозволяло СРСР поширювати свій вплив серед постколоніальних країн. Стратегія полягала в тому, щоб використовувати ці держави як союзників у боротьбі проти західного блоку.

2. Пострадянський період (1992-2012). Після розпаду СРСР Росія

зосередилася переважно на встановленні відносин із Заходом. Відносини з країнами Глобального Півдня використовувалися в основному як засіб для досягнення більш сприятливих позицій у переговорах із США та Європою. Однак це не було пріоритетом, і Москва не вважала ці країни важливим стратегічним партнером.

3. Період з 2012 року. Після повернення Володимира Путіна до Кремля в 2012 році Росія переосмислила свої міжнародні пріоритети. Почався новий етап, у якому Москва бачила в країнах Глобального Півдня самодостатніх партнерів, з якими можна будувати відносини на рівноправних засадах, незалежно від відносин із Заходом. Російське втручання в Сирію стало переломним моментом, показавши здатність Москви працювати з регіональними акторами і повертати вплив на міжнародній арені.

4. Сучасний етап (з 2022 року). Після початку повномасштабного вторгнення в Україну в лютому 2022 року Росія була змушена переосмислити свою зовнішню політику через ізоляцію від Заходу. Це призвело до зміцнення відносин із країнами Глобального Півдня як засобу компенсувати втрати від санкцій та обмеження міжнародної торгівлі з розвинутими державами. Росія активно співпрацює з Африкою та країнами Близького Сходу, використовуючи приватні військові компанії та економічні важелі для підтримки свого впливу.

Таким чином, політика комунікації з країнами Глобального Півдня еволюціонувала від радянської підтримки антиколоніальних рухів до сучасної стратегії використання регіональних партнерств для подолання наслідків міжнародної ізоляції.

2.3. Вплив зовнішніх факторів на політику РФ щодо регіону Глобального Півдня

Найважливішим фактором, який впливає на поточну політику РФ щодо регіону Глобального Півдня, є санкції з боку Заходу. Так, після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року Захід

запровадив санкції проти Росії, охоплюючи її фінансову систему, енергетичний сектор та пов'язаних із президентом Володимиром Путіним осіб. Санкції спрямовані на те, щоб засудити незаконність цього вторгнення та зупинити агресію Кремля. Попри це, чимало країн, здебільшого з Глобального Півдня, не поспішають приєднуватися до санкційних заходів, що викликає занепокоєння серед західних союзників України. Країни Глобального Півдня, такі як Бразилія, Китай, Індія, Індонезія, Південна Африка, Туреччина та ОАЕ, мають різноманітні економічні та геополітичні інтереси, що визначають їхні нейтральні або неохочі до санкцій позиції. Низка цих держав висловлює недовіру до односторонніх санкцій, вказуючи на історичний контекст та економічну співпрацю з Росією. Наприклад, в червні 2023 року міністри закордонних справ країн BRICS наголосили, що санкції суперечать Статуту ООН. Проте водночас, як зауважив Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш, вторгнення Росії в Україну також є порушенням Статуту. Історичні зв'язки з Росією та дипломатичні відносини відіграють важливу роль у політиці країн Глобального Півдня. Для деяких з них, як-от для Індії, Росія залишається «найбільш надійним партнером». Економічна взаємозалежність також є визначальним чинником: Туреччина, наприклад, підтримує важливі економічні відносини з Москвою, навіть будучи членом НАТО та підтримуючи суверенітет України. Окрім геополітичних та історичних аспектів, країни Глобального Півдня відчують економічні наслідки війни в Україні. Згідно з даними ООН, глобальне зростання у 2023 році очікується на рівні 1,9% порівняно з 3% у 2022 році. Хоча безпосередній економічний вплив війни найбільше відчують Україна та її союзники, держави Глобального Півдня також стикаються з вторинними наслідками, включно з інфляцією, зростанням цін на енергоносії та продовольство, а також порушенням глобальних ланцюгів постачання [68].

Зростання впливу Китаю є вагомим фактором впливу політики РФ щодо регіону Глобального Півдня. Так, на російсько-африканському саміті, що відбувся в Санкт-Петербурзі в липні 2023 року, Росія зіткнулася з серйозними труднощами в своєму прагненні продемонструвати міжнародну підтримку.

Прибули лише 16 глав африканських держав, саміт засвідчив падіння інтересу до російської дипломатії. Хоча Росія намагається представити себе як альтернативу західному неоколоніалізму, фактичні економічні показники свідчать про її маргінальний статус в африканському контексті. Обіцяна Путіним торгівля з Африкою, яка мала зрости до 40 мільярдів доларів, фактично залишилася на рівні 17,7 мільярда доларів, що підриває його авторитет. Військовий вплив Росії в регіоні, в значній мірі зосереджений на використанні приватних військових компаній, таких як Вагнер, також зазнав удару внаслідок внутрішніх проблем, зокрема усунення Пригожина, що ставить під сумнів ефективність російських стратегій. У свою чергу, Китай продовжує активно розвивати свою присутність в Глобальному Півдні, підкреслюючи необхідність побудови нової системи міжнародних відносин. Розширення БРІКС, в яке входять нові країни, включаючи Саудівську Аравію та Іран, стало успіхом для Сі Цзіньпіна, адже це зміцнює китайський вплив на Близькому Сході. Пекін акцентує увагу на своєму глобальному плані, що передбачає створення альтернативи західним альянсам, таким як G7. Китай використовує свою економічну силу, зокрема в сфері інвестицій, для зміцнення зв'язків з африканськими державами. Проте внутрішні проблеми Китаю, такі як зростаючий рівень безробіття та зниження темпів економічного зростання, можуть обмежити його здатність підтримувати ідеологічний вплив [56].

Спільні інтереси Росії та Китаю в Глобальному Півдні стосуються прагнення обох країн зменшити вплив Заходу та створити нові альянси. Обидві країни активно використовують наративи антиколоніалізму та боротьби з неоколоніалізмом для залучення підтримки серед держав, які намагаються балансувати між великими світовими гравцями. Однак протиборство між Росією та Китаєм також виявляється в конкуренції за економічні та військові ресурси в Африці. Російська залежність від військової присутності та поставок зброї може вступати в конфлікт з китайськими економічними інтересами, які ґрунтуються на інвестиціях і торгівлі [56].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що політики Росії та Китаю щодо

Глобального Півдня відображають як співпадіння в стратегічних інтересах, так і зростаюче протиборство за вплив.

Ще одним вагомим фактором є геополітичне протистояння РФ і США, яке стосується і країн Глобального Півдня. Протистояння США та Росії на Глобальному Півдні викликане агресивною війною Росії проти України, яка породила глобальну дискусію про міжнародні норми та відповідальність держав. Для багатьох американців порушення Росією міжнародного права та основних прав людини є очевидним і осудливим. Однак у великих частинах світу, від Латинської Америки до Африки, війна проти України викликала почуття амбівалентності. Ця амбівалентність, що виникає на тлі сприйняття зовнішньої політики США, пов'язаної з прогалинами в довірі, ускладнює побудову міжнародної коаліції для боротьби з російською агресією. Багато країн намагаються збалансувати свої відносини як з Росією, так і із Заходом, прагнучи зберегти свої національні інтереси. Ситуація ускладнюється історією американської політики, оскільки чотири роки правління Трампа призвели до віддалення США від своїх союзників і зміцнення уявлення про зниження їхнього лідерства за кордоном. Цей період викликав сумніви у партнерів щодо міцності та надійності морального лідерства США. Росія та інші автократії намагаються використати ці недоліки, демонструючи суперечності у зовнішній політиці США. Російський наратив про війну знайшов свою аудиторію на Глобальному Півдні, де замість визнання агресії Росії в Україні як порушення суверенітету, деякі держави покладають відповідальність на США та їхніх союзників за ескалацію конфлікту. Під час візиту до України та Росії всеафриканська мирна делегація, включно з кількома главами африканських держав, відмовилася покладати відповідальність на Росію. Президент Сенегалу Макі Салл зазначив, що Африка хоче миру, тоді як президент Бразилії Лула да Сілва вказав на відповідальність не лише Путіна, а й США та Європейського Союзу. Ця позиція підтверджується результатами голосування на Генеральній Асамблеї ООН у березні 2022 року, коли багато країн Глобального Півдня, включаючи Індію та Південну Африку, утрималися від засудження Росії. США

важко представити переконливі аргументи на користь заснованого на правилах міжнародного порядку, особливо у світі, де Китай та інші країни пропонують альтернативні моделі управління та розвитку. Це ускладнює формування ширшої міжнародної коаліції на підтримку України [73].

Доцільно відзначити, що Росія активно використовує міжнародні організації, такі як ООН, G20 і BRICS, щоб зміцнити свій вплив на країни Глобального Півдня. У цьому контексті Росія намагається стати альтернативою західному домінуванню, пропонуючи країнам, які відчують невдоволення політикою США та їхніх союзників, нові платформи для співпраці. Під час останніх подій Росія продемонструвала свою готовність розширити BRICS, запросивши до участі нових членів, таких як Єгипет, Ефіопія, Іран, Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати. Це має на меті продемонструвати, що попри зусилля Заходу ізоляції, Росія здатна об'єднати різні країни навколо своїх інтересів. У цьому сенсі BRICS+ стає важливим інструментом для Росії в боротьбі з західними економічними та політичними структурами. Крім того, Росія активно працює в рамках ООН, де намагається знайти підтримку для своїх позицій, пропагуючи концепції, які йдуть врозріз із західними цінностями. Вона використовує цей форум для мобілізації голосів країн Глобального Півдня, які часто мають свої історичні образи на західні держави. Ситуація з G20 також є знаковою. Після фінансової кризи 2007–2008 років, група стала важливим майданчиком для координації дій між розвиненими та країнами, що розвиваються. Однак розширення BRICS+ може призвести до загострення протиріч у рамках G20, що ускладнить глобальне управління та обмежить його функціонування. Росія, зміцнюючи свою позицію в BRICS+, намагається створити альтернативний центр сили, здатний протистояти західним політичним та економічним інституціям. Отже, Росія активно використовує міжнародні організації для формування нових альянсів і зміцнення свого впливу на країни Глобального Півдня. Це не лише відповідає її геополітичним інтересам, а й сприяє створенню нової архітектури глобального управління, в якій Захід може втратити своє домінування [48].

Окрім цього, Росія є активним учасником багатьох конфліктів у регіоні. Так, Росія відіграла ключову роль у сирійському конфлікті, зокрема, втрутившись у 2015 році, щоб підтримати режим Башара аль-Асада, надаючи повітряну та військову допомогу, що допомогло Асаду зберегти владу і відкинути загрози від опозиційних сил. Втручання було частиною ширшої стратегії Путіна, спрямованої на протидію американському впливу та захист авторитарних режимів, які можуть бути загрозою для його власного правління. Росія використала конфлікт, щоб підсилити своє геополітичне становище в регіоні, забезпечивши військову присутність на Середземному морі та посиливши зв'язки з країнами, які зацікавлені у співпраці з Москвою. Крім того, Москва позиціонувала себе як ключового гравця в мирних переговорах і гуманітарних питаннях, що дало їй додатковий вплив у міжнародній політиці. Втручання було обмеженим за масштабом, що дозволило уникнути великих людських і фінансових витрат, відрізняючи його від радянського досвіду в Афганістані. Росія також скористалася кризами для збільшення свого військового впливу та тестування нових озброєнь, що підвищило її авторитет на міжнародній арені. Загалом, російська інтервенція в Сирії призвела до зміцнення позицій Москви в регіоні та продемонструвала здатність Росії впливати на міжнародні події [17].

До того ж Кремль переглянув свою підтримку Сил швидкої підтримки Судану, посиливши підтримку Збройних сил Судану (SAF) і Перехідної ради суверенітету. Цей крок спрямований на те, щоб зблизити позицію Москви з позицією Ірану, спрямований на послаблення співпраці СВС з Україною та підкреслює постійний інтерес до створення російської військово-морської бази в Порт-Судані. Якщо Росія матиме військово-морські бази в Лівії та Судані, вона матиме можливість налагодити лінії постачання в країни внутрішньої Африки, які не мають виходу до моря, де зараз розміщені підрозділи московського Африканського корпусу [41].

Росія відіграє важливу роль у Центральноафриканській Республіці (ЦАР), зокрема через підтримку уряду Башара Туадери та надання військових

«інструкторів» з групи Вагнера, які фактично виконують бойові завдання. Це призвело до напруженості у відносинах з основними донорами ЦАР, такими як ЄС, США та Франція, які висловлюють занепокоєння щодо прозорості та звітності витрат державного бюджету. Російська присутність також пов'язана з інтересами в освоєнні природних ресурсів, оскільки уряд надає ліцензії на видобуток золота та алмазів російським компаніям. Спостерігачі вважають, що ця діяльність може посилити корупцію та призвести до втрати контролю над природними ресурсами країни. Крім того, напруженість між Росією та Францією в регіоні відзначається інформаційними кампаніями, які дискредитують один одного, що ще більше ускладнює ситуацію в ЦАР [14].

Важливим фактором політики РФ щодо країн Глобального Півдня є стан енергетичного ринку, адже країни Глобального Півдня, такі як Індія, Китай та інші, активно імпортують російську нафту та газ, що допомагає підтримувати енергетичну економіку Росії. Зростання обсягів російських енергоресурсів, що постачаються до країн Глобального Півдня, веде до зміни геополітичних альянсів та зміцнення економічних зв'язків між Росією та цими країнами, що у значній мірі ускладнює зусилля Заходу з ізоляції Росії на міжнародній арені [19].

Підсумовуючи, виділимо наступні зовнішні фактори, які впливають на поточну політику Російської Федерації щодо Глобального Півдня:

1) західні санкції – важливий вплив на політику РФ в регіоні мали західні санкції, так як вони суттєво обмежили доступ Росії до західних ринків, фінансових ресурсів та технологій, що змусило її шукати альтернативних партнерів саме у країнах Глобального Півдня, що, у свою чергу, сприяло посиленню економічної співпраці з державами Африки, Азії та Латинської Америки;

2) зростання впливу Китаю – вплив Китаю як одного з головних гравців у Глобальному Півдні також вплинув на стратегію РФ. Співпраця з Китаєм у рамках BRICS і Шанхайської організації співробітництва відкриває для Росії можливості для налагодження зв'язків з іншими країнами регіону, але водночас

створює конкуренцію у сфері економічного та політичного впливу;

3) геополітичне протистояння зі США – протистояння між Росією та США на глобальній арені також суттєво впливає на політику Москви в Глобальному Півдні. Росія використовує антиамериканську риторику, щоб залучити на свій бік країни, які історично критично ставляться до США, що дає Москві змогу позиціонувати себе як альтернативну силу, яка не втручається у внутрішні справи держав;

4) роль міжнародних організацій – Росія використовує міжнародні організації, такі як ООН, G20, BRICS, щоб впливати на країни Глобального Півдня. Відстоювання інтересів цих країн на світовій арені допомагає РФ посилювати дипломатичні відносини та здобувати політичну підтримку. Проте реакція на міжнародні санкції та політика у рамках цих організацій також створюють для Росії певні виклики;

5) конфлікти і кризи в регіоні – місцеві кризи та конфлікти в країнах Глобального Півдня (наприклад, в Сирії, Судані чи Центральноафриканській Республіці) часто є зовнішнім фактором, який Росія використовує для зміцнення свого впливу через військову підтримку чи постачання озброєнь. Однак, це також призводить до конкуренції з іншими зовнішніми гравцями, такими як ЄС, США, Туреччина та регіональні сили;

6) зміни на енергетичних ринках – коливання на світових енергетичних ринках (ціни на нафту та газ, перехід на відновлювані джерела енергії) значно впливають на економічну політику Росії щодо Глобального Півдня. Росія прагне зміцнити співпрацю з енергетично залежними країнами регіону, щоб зменшити свій ризик на тлі глобальних змін;

7) роль неурядових акторів і медіа – вплив інформаційної війни і зовнішніх медіа-активностей також слід розглянути у контексті впливу на політики Росії щодо Глобального Півдня, адже Росія активно використовує такі канали, як RT (Russia Today), для просування свого наративу в країнах Глобального Півдня, намагаючись конкурувати з впливом західних медіа.

РОЗДІЛ 3

АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЇ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ

3.1. Сутність сучасної політики РФ щодо Глобального Півдня

31 березня РФ оприлюднила нову «концепцію зовнішньої політики», в якій сформульовано глобальні пріоритети Москви та орієнтацію на майбутнє. Остання зовнішньополітична концепція Кремля була опублікована в 2016 році [4], через два роки після його вторгнення в Україну та анексії Криму. З тих пір Москва демонструвала свою дедалі більшу зневагу до заснованого на правилах міжнародного порядку та антагонізму до Сполучених Штатів і їхніх європейських партнерів по НАТО. Змінена концепція зовнішньої політики від 2023 року [3] є першою всеохоплюючою зовнішньополітичною заявою Росії після її вторгнення в Україну в лютому 2022 року, яка розкриває, як Москва бачить війну через рік і своє бачення нового багатопольярного світу.

Концепція зовнішньої політики Росії до 2023 року, являє собою консолідацію поступової еволюції російського світогляду з моменту виходу її першої концепції в 1993 році. Певні послідовні елементи проходять через кожен з шести концепцій, висунутих Кремлем:

- 1) Росія є великою державою;
- 2) світ рухається до «відносин влади в регіональному центрі»;
- 3) Сполучені Штати (а згодом і колективний Захід) представляють виклик цьому руху до багатопольярності;
- 4) вирішальну роль у міждержавних відносинах має відігравати Організація Об'єднаних Націй, яка базується на Статуті ООН та «інших нормах міжнародного права» [10].

Це означає, що Росія бачить сьогоднішній світ як глобальну конкуренцію за владу та вплив. З одного боку – очолюваний Сполученими Штатами «західний» світ, який наполягає на глобальному дотриманні свого «порядку,

заснованого на правилах», що походить від західних цінностей і практик, які, ймовірно, є ідеалами, не закріпленими в юридично обов'язкових договорах. З іншого боку – решта світу, який дотримується більш «традиційних цінностей», хоче керуватися міжнародним правом (визначеним виключно договорами та іншими юридично зобов'язуючими угодами та керованим Організацією Об'єднаних Націй) і відкидає однополярний світ під гегемонією США [10]. Зрештою, зовнішньополітична концепція від 2023 окреслює відмову Москви від нинішнього порядку та провідної ролі США у ньому. Росія продовжує вважати себе великою державою в міжнародній системі, яка заслуговує на повагу, навіть якщо вона веде незаконну агресивну війну проти України. Згідно зі своєю концепцією зовнішньої політики, Росія вважає, що вона відіграє особливу роль у просуванні багатополлярної системи, допомагаючи збалансувати відносини між великими державами. Крім того, Росія стверджує, що вона несе «особливу відповідальність за підтримання миру та безпеки на глобальному та регіональному рівнях» [10].

Концепція зовнішньої політики 2023 року знаменує різку ескалацію спроб Росії відвернутися від Європи та визначити новий світовий порядок. Росія називає себе «унікальною країною-цивілізацією та великою євразійською та європейсько-тихоокеанською державою» з глибокими історичними зв'язками «з традиційною європейською культурою та іншими євразійськими культурами...». Цим словом Росія ідентифікує себе як унікальний полюс у багатополлярному світі, до якого вона прагне. У концепції від 2023 року Європа та Сполучені Штати опускаються на кінець списку регіональних пріоритетів, а Китай та Індія наближаються до вершини. Крім того, мова всюди посиляється на неоколоніалізм, експлуатацію та інші терміни, призначені для резонансу серед колишніх європейських колоній на Глобальному Півдні. За допомогою цієї концепції зовнішньої політики Росія, водночас залучає підтримку з боку незахідних країн і викладає своє бачення нового світового порядку. Таким чином, це не стільки поворот до іншого сусідства, скільки твердження про необхідність повністю почати все спочатку у зовнішній політики [10].

Аналізуючи пріоритети зовнішньої політики РФ, які задекларовані у Концепції від 2023 року, виділимо ті, які особливо релевантні для зовнішньої політики РФ щодо країн Глобального Півдня:

- ліквідація залишків домінування США та інших «недружніх» держав у глобальних справах – створення умов, що сприятимуть відмові будь-якої держави від неоколоніальних чи гегемоністичних амбіцій;
- посилення потенціалу та міжнародної ролі міждержавних об'єднань із значною участю Росії, таких як БРІКС, Шанхайська організація співробітництва (ШОС), Співдружність Незалежних Держав (СНД), Євразійський економічний союз (ЄАЕС), Організація Договору про колективну безпеку (ОДКБ), а також платформа співпраці між Росією, Індією та Китаєм (RIC);
- підтримка регіональної та субрегіональної інтеграції в рамках дружніх багатосторонніх інститутів та платформ у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, Латинській Америці, Африці та на Близькому Сході;
- забезпечення справедливого доступу для всіх держав до вигод глобальної економіки та міжнародного поділу праці, а також до сучасних технологій для сприяння справедливому та рівномірному розвитку (зокрема, вирішення глобальних проблем енергетичної та продовольчої безпеки);
- посилення співпраці у всіх сферах із союзниками та партнерами Росії та протидія спробам «недружніх» держав перешкоджати такій співпраці;
- просування конструктивного діалогу, партнерства та взаємодії різних культур, релігій і цивілізацій, що може слугувати способом зміцнення культурних та економічних зв'язків з державами Глобального Півдня [3].

Ці пріоритети відображають акцент Росії на багатополарності, співпраці з країнами Глобального Півдня та протидії домінуванню західних держав, особливо США, у світових справах і формують певні рамки та вектори розвитку зовнішньополітичних стосунків із країнами Глобального Півдня.

Остання Концепція зовнішньої політики Російської Федерації підкреслює зміну геополітичної позиції Росії, виокремлюючи її як «самобутню державу-цивілізацію» та ключову євразійську та європейсько-тихоокеанську державу.

Цей документ підкреслює власну місію Росії підтримувати глобальну рівновагу, особливо в протистоянні гегемонії Заходу. Концепція розділяє зовнішньополітичний підхід Росії на два напрямки. Перший включає ворожнечу з очолюваною США коаліцією націй, яка, як стверджує Росія, веде проти неї «гібридну війну» через санкції, ізоляцію та військову підтримку України. До другої належать «нейтральні» або «дружні» держави на Глобальному Півдні та Сході, які підтримують економічні та дипломатичні відносини з Росією та вважаються частиною «світової більшості» – коаліції, яка значною мірою визначається протидією впливу Заходу та санкціям [3].

Концепція зовнішньої політики стверджує, що війна із Україною є втіленням ширшої «цивілізаційної» боротьби між Росією та Заходом. Позиція Росії, як зазначено у Концепції від 2023 року, свідчить про те, що нормалізація відносин із Заходом наразі є небажаною та перешкоджатиме необхідному економічному та соціальному повороту до нових, незахідних ринків. У цьому контексті Росія бачить себе лідером серед незахідних країн, або «світовою більшістю», з місією відстоювати новий багатополлярний світовий порядок і протистояти тому, що вона описує як «неоколоніальний» вплив Заходу. Крім того, Росія прагне поглибити зв'язки з країнами Азії, Африки, Латинської Америки та Близького Сходу, усвідомлюючи такі виклики, як еліти, що орієнтуються на Захід, у цих регіонах. Політика підкреслює важливість мережевої дипломатії, спеціальних альянсів і партнерств, які відповідають спільним антизахідним настроям або «консервативним» цінностям. Крім того, він прагне використовувати такі організації, як БРІКС (Додаток Б) і Шанхайська організація співробітництва (ШОС), щоб зміцнити економічні та політичні рамки, альтернативні інституціям під керівництвом Заходу, одночасно прагнучи створити регіональні кластери, які підтримують багатополлярність на низовому рівні. Загалом Концепція зовнішньої політики Росії окреслює стратегічний поворот від Заходу, позиціонуючи себе як противагу західному впливу та виступаючи за переосмислений глобальний порядок, який характеризується регіональними союзами, спільними цінностями та економічною незалежністю

від західноцентричних систем. Такий підхід відображає поглиблення ідеологічного розколу між Росією та Заходом і узгоджені зусилля використати геополітичні зрушення на користь багатополлярної світової системи [62].

Те, що політично Росія є частиною Світової більшості, не означає, що вона є частиною Глобального Півдня або його повноправним членом. У географічному, гео економічному, геокультурному, кліматичному та інших сенсах Росія залишається північною країною. Проблеми кліматичних змін, демографії (включаючи міграцію населення), продовольства, боргів та природних ресурсів у Росії сприймаються інакше, ніж у багатьох країнах Світової більшості. У місцях, де інтереси збігаються, потрібні співпраця та тимчасові альянси; де вони розходяться або навіть вступають у протиріччя, необхідно управляти цими протиріччями. Ми можемо бути джерелом рішень для проблем, з якими стикаються деякі країни Світової більшості, наприклад, виступаючи гарантом продовольчої, енергетичної, інформаційної, військової та інших видів безпеки.

Відповідно до сучасної політики РФ посилення позицій Китаю у протистоянні зі США відповідає інтересам Росії. Росія і Китай не мають повністю ідентичних підходів до зміни існуючого світового порядку. Китай глибоко інтегрований у процеси глобалізації та намагається, принаймні в середньостроковій перспективі, трансформувати існуючий порядок поступово, а не замінювати його. Причини цього зрозумілі: соціальна та внутрішньополітична стабільність Китаю залежить від доступу до ринків США та ЄС; Китай не є самодостатнім у продовольстві. Однак Росія і Китай мають широкі можливості для співпраці з міжнародних проблем. Зі зростанням протистояння між Китаєм і США китайські підходи наближуватимуться до російських. Існують побоювання, що, досягнувши стратегічної самодостатності, Китай може в довгостроковій перспективі частково втратити інтерес до відносин з Росією. Тому РФ зацікавлена диверсифікувати зв'язки з країнами Глобального Півдня та поступово нормалізувати відносини на західному фланзі, наскільки це можливо [62].

У нових умовах стратегічні відносини з Індією мають надзвичайне значення для Росії; в ідеалі російсько-індійські зв'язки повинні бути наближені до рівня російсько-китайських. Це серйозний виклик, враховуючи складні відносини між Індією та Китаєм. Росії вигідно сприяти зниженню напруженості між Нью-Делі та Пекіном. В Азії позитивна взаємодія з сусідніми країнами – Туреччиною та Іраном – має фундаментальне значення. На відміну від Туреччини, Іран є опонентом США та об'єктом західних санкцій. Російсько-іранська співпраця, зокрема у військово-технічній сфері, зміцнилася з початком так званої СВО. Іран набуває дедалі більшого значення для Росії через зміну логістичних ланцюгів, що з'єднують Росію з зовнішнім світом. Розвиток Північ-Південь через Іран став пріоритетом. Іран також отримав запрошення приєднатися до БРІКС. Серед інших важливих гравців на Близькому Сході та в Північній Африці варто відзначити Саудівську Аравію, ОАЕ, Катар, Єгипет, Сирію, Алжир, Марокко та Пакистан. Відносини з усіма цими країнами вимагають уважного індивідуального підходу, з урахуванням, серед іншого, їхніх взаємовідносин. Країни Затоки є важливим потенційним джерелом інвестицій в російську економіку, а також партнерами у форматі ОПЕК+ та GECF [62].

Сирія є важливим стратегічним пунктом Росії в самому серці Близького Сходу, який Росія прагне зберегти та зміцнити. У рамках сирійського врегулювання Росія тісно співпрацює з Дамаском, Анкарою та Тегераном, а також має вплив на Ізраїль, використовуючи певні можливості для взаємодії, які ще залишаються відкритими. Росія прагне продовжувати зміцнювати економічні, політичні та військові зв'язки з Єгиптом та створювати опорні пункти в регіоні Червоного моря, щоб забезпечити можливість пересування російських військово-морських сил від Середземного моря до Індійського океану. У Південній Азії Росія повинна звернути більше уваги на Пакистан, ядерну державу та сусіда Афганістану. Росія також активізує взаємодію з Африкою, яка володіє багатими ресурсами та має великий потенціал економічного зростання. Росія вже створила основу для майбутньої роботи в

ряді африканських країн, включаючи Нігерію та Танзанію, що може слугувати базою для розширення існуючих та створення нових відносин. На півночі Африки пріоритетом є Єгипет і Алжир, на півдні — ПАР, член БРІКС і найбільша економіка регіону, а також Ангола, Мозамбік, Намібія і Гвінея. У центральній та західній частинах континенту Росія розширює свої позиції в Центральноафриканській Республіці, Сенегалі та Малі, на сході – на Ефіопію та Еритрею. Також РФ приділяє увагу Демократичній Республіці Конго, яка має центральне положення на континенті та багаті природні ресурси, а також необхідність стабілізації ситуації в країні. Російська активність в Африці спрямована на забезпечення системної присутності на континенті, а також на зміцнення єдності та інтеграції Африки, щоб зробити її членом поліцентричного світу та «Глобальної більшості». У цьому контексті просуваються ідеї панафриканізму. У Латинській Америці та Карибському басейні Росія має декілька ключових точок підтримки. Це, перш за все, держави, що політично близькі до Росії: Куба, Нікарагуа і Венесуела; регіональний гігант і член БРІКС – Бразилія, а також інші великі країни, такі як Аргентина та Мексика. Відносини акцентуються на розвитку економічних зв'язків, але не менш важливою є інформаційна взаємодія: що варіюється від діалогів на різних рівнях та просування спільних позицій щодо глобальних питань до формування спільних поглядів на новий світовий порядок. У перспективі деякі країни Латинської Америки можуть розглядатися, за згодою їхніх урядів, як території для використання баз Збройними силами Росії.

3.2. Основні напрями комунікації між Росією та регіоном

Стратегія зовнішньої політики російського уряду під керівництвом президента Володимира Путіна була спрямована на розширення відносин з іншими країнами за межами Європи та Сполучених Штатів [11]. Ці партнерства були зосереджені на енергетиці, продажу зброї, торгівлі товарами, співробітництві в галузі безпеки та освіти серед інших сфер. Рухаючись вперед,

Росія прагнучиме зміцнити свої відносини з країнами Глобального Півдня [57], а також з Китаєм, Індією, Туреччиною та Іраном. Російська мова в усьому концепті спрямована на те, щоб загорнутись у давні наративи країн, що розвиваються, про нерівність у міжнародній системі, спадщину колоніалізму, яка заважає країнам ставитися нарівні з Заходом, і критику лібералізму. Ця динаміка матиме негативні наслідки для міжнародної системи, зокрема щодо того, як країни можуть спільно залучатися та співпрацювати для вирішення нагальних глобальних проблем, які становлять загрозу існуванню людства, таких як зміна клімату, пандемії та війни великих держав [10].

Основні напрями комунікації між Росією та Глобальним Півднем охоплюють політичну, економічну, військово-технічну, культурну та інформаційну сфери. Після початку війни в Україні, Росія значно активізувала свої зусилля у взаємодії з країнами Азії, Африки та Латинської Америки, використовуючи ці комунікаційні напрями для зміцнення своєї геополітичної позиції та подолання міжнародної ізоляції.

У політичному векторі комунікації РФ із країнами Глобального Півдня Росія прагне створити альтернативний політичний порядок, де підкреслюється роль багатопольярного світу та відкидається гегемонія Заходу. Через форуми, як-от БРІКС, та інші міжнародні організації, Росія намагається позиціонувати себе як союзника держав, що відчують вплив західних санкцій або жорсткої зовнішньої політики. В рамках політичної комунікації Москва також підтримує контакти на високому рівні з лідерами африканських та азійських країн, обіцяючи їм підтримку у випадках політичного тиску з боку Заходу.

Щодо економічної комунікації, то санкції проти Росії стимулювали її активне просування економічного партнерства з країнами Глобального Півдня. Росія пропонує вигідні умови для торгівлі нафтою, газом, зерном, добривами та іншими товарами. Москва також залучає країни до співпраці у сфері сільського господарства, енергетики та інфраструктури. Особливо помітна співпраця Росії з країнами Африки, що дозволяє їм задовольняти потреби в зерні, що стало важливим чинником після обмежень в експорті зернових із України.

Основний виклик, з яким стикаються країни Глобального Півдня у питанні санкцій проти Росії, – це баланс між підтримкою економічної стабільності та дотриманням вимог G7. Уряди цих країн часто оцінюють свою позицію через призму національних інтересів, зосереджених на забезпеченні економічної безпеки, яка є критично важливою для їхнього виживання і розвитку. Саме тому загроза вторинних санкцій, що накладаються на банки та інші фінансові установи, не завжди достатня для зміни їхньої позиції. Для західної санкційної коаліції підхід, заснований на кращому розумінні та підтримці економічних пріоритетів Глобального Півдня, може виявитися більш ефективним. Наприклад, пряме залучення фінансового та корпоративного сектору до діалогу щодо ризиків і вигод дотримання санкцій може змінити їхній підхід. У країнах, як-от Південна Африка, де фінансові установи обізнані про потенційні наслідки втрати доступу до міжнародних ринків, такий підхід уже приносить певні плоди. Крім того, G7 має розглянути можливість сприяти більш глибокому розумінню у громадському секторі країн Глобального Півдня зв'язку між їхньою економічною стабільністю та санкціями проти Росії. Це могло б створити більше розуміння серед населення та стимулювати уряди до відповідальності в питаннях національної економічної безпеки [36].

Тож наразі Росія використовує небажання багатьох країн Глобального Півдня приєднатися до санкцій як стратегічну можливість, підкріплюючи свою позицію та підтримуючи свою економіку попри обмеження з боку G7. Росія використовує треті країни для обходу санкцій, завдяки чому продовжує отримувати доступ до важливих товарів і послуг, потрібних для економіки й військової діяльності. Наприклад, вона імпортує критично важливі технології та обладнання через країни, які не беруть участь у санкційних заходах, або через компанії, які не контролюють експорт. Через те, що країни Глобального Півдня менш зацікавлені у санкціях проти Росії, вона активно спрямовує поставки нафти та газу в ці регіони. Це забезпечує потік доходів, які необхідні для фінансування бюджету і воєнних витрат. Наприклад, Росія пропонує знижки на енергоносії для країн Азії та Африки, що робить її продукцію конкурентною та

затребуваною навіть у нових умовах. Росія позиціонує себе як незалежного партнера, який не втручається у внутрішні справи країн Глобального Півдня, та протиставляє свою політику тиску з боку Заходу. Вона акцентує на «несправедливості» західних санкцій і просуває меседж про свою підтримку багатопольного світу, де країни можуть вести незалежну політику. Це допомагає зміцнювати зв'язки з країнами, що шукають альтернативу залежності від Заходу. Росія активно використовує страх країн Глобального Півдня перед економічною нестабільністю, пояснюючи, що санкції лише посилюють глобальні економічні проблеми. Вона наголошує, що політика обмежень шкодить не тільки їй, але й вразливим економікам, що залежні від стабільності цін на продовольство та енергоресурси. Так, Росія може намагатися переконати ці країни у тому, що їхні економічні інтереси краще захищені у співпраці з нею. У співпраці з такими блоками, як БРІКС та Євразійський економічний союз, Росія намагається послабити вплив Заходу на світову економіку. У цьому контексті вона пропонує альтернативи долару, використовуючи національні валюти в розрахунках, і таким чином розширює торговельні відносини з країнами, які не підтримують санкції. Загалом, Росія користується можливістю зближення з країнами, що обирають прагматичний підхід та не бажають ризикувати своєю економічною стабільністю через приєднання до санкцій. Це забезпечує їй простір для економічного маневру та дозволяє продовжувати агресивну політику, користуючись розбіжностями між країнами Заходу і Глобального Півдня.

У військово-технічному напрямі комунікації Росія активно використовує військову співпрацю як спосіб зміцнення своїх позицій у країнах Глобального Півдня. Вона пропонує продаж озброєнь, навчання військових кадрів, а також забезпечення технічної підтримки. Військово-технічна співпраця сприяє формуванню тісних зв'язків, особливо з африканськими країнами, що зацікавлені у зміцненні національної безпеки. Присутність російських військових підрядників (наприклад, ПВК «Вагнер») у різних країнах також є засобом впливу в регіоні.

Передбачаючи довгострокову системну конфронтацію із західними державами, Росія віддає перевагу своїй проекції влади на Глобальний Південь, очікуючи економічних, примусових, стримуючих і політичних вигод. Внаслідок санкційного тиску низхідна траєкторія російського експорту зброї до країн Глобального Півдня, швидше за все, продовжиться, враховуючи обмеження з боку попиту та пропозиції. Однак, Росія у найближчій перспективі залишатиметься дуже активною в кількох сферах: постачання товарів для оборони своїм найбільшим клієнтам, таким як Індія; поглиблена співпраця з країнами Африки на південь від Сахари щодо недорогих оборонних товарів; зусилля щодо підвищення конкурентоспроможності в експорті своїх військових безпілотників; а також збільшення поставок зброї до держав, ворожих до США, та/або країн, що викликають занепокоєння щодо розповсюдження. Російський уряд вживає заходів для забезпечення безперервності діяльності своєї приватної військової компанії (ПВК) в Африці. Після нещодавньої смерті керівника Групи Вагнера Євгена Пригожина група може перетворитися на напівофіційну структуру, жорстко контролювану російськими державними структурами, бути збільшена або замінена іншими ПВК. Незважаючи на це, Росія, швидше за все, прагнучиме зберегти присутність на основних африканських театрах дій (Центрально-Африканська Республіка, Лівія, Малі та Судан) і може розглянути додаткові можливості у світлі нещодавніх переворотів у Сахелі. Постійна військова база Росії на Глобальному Півдні, швидше за все, залишатиметься обмеженою Сирією, хоча вона періодично проводитиме демонстрацію сили (через заходи в порти, польоти та навчання) в інших частинах Глобального Півдня, щоб підвищити свою репутацію примусу в областях, що становлять стратегічний інтерес для Росії. Росія також намагатиметься використати інші точки тиску – дезінформацію, співпрацю в галузі ядерної енергетики чи свій вплив на експорт зерна під час війни – для консолідації впливу в країнах Глобального Півдня. На Глобальному Півдні здатність Росії створювати постійну військову загрозу інтересам США, ймовірно, буде обмеженою. Проте сукупність різноманітних дій Росії підкреслює небезпеку, яку становить занепад

Росії. Москва посилює свою оборонну співпрацю в регіонах з державами, ворожими Європі чи США. Це може сформувати нові захисні «екосистеми», що характеризуються взаємною підтримкою та поширенням знань із цими гравцями [44].

У комунікаціях із країнами Глобального Півдня важливе місце займає культурна комунікація. Росія просуває культурні ініціативи для формування позитивного іміджу через освітні програми, стипендії для навчання у російських університетах, культурні обміни та мовні курси. Наприклад, вона пропонує вивчення російської мови як елемент розширення культурних зв'язків та заохочує молодь до навчання у своїх вищих навчальних закладах. Росія також намагається представити себе як захисника культурних цінностей, що відповідають традиційним цінностям держав Глобального Півдня. Інституції, відповідальні за російську культурну дипломатію, повністю інтегровані у владні кола режиму В. Путіна та цілеспрямовано поширюють наративи Кремля. Під виглядом культурних менеджерів працюють навіть штатні співробітники російських спецслужб [23].

Потужну роль у комунікаціях між Росією та країнами Глобального півдня займає інформаційний напрям. Так, Росія здійснює активну інформаційну політику, спрямовану на створення альтернативного наративу щодо світових подій. Вона використовує пропагандистські медіа-канали, такі як RT та Sputnik, для поширення своєї позиції щодо війни в Україні, обвинувачень проти Заходу та підкреслення своєї ролі як захисника інтересів Глобального Півдня. Це дозволяє Росії створювати образ «антизахідного захисника», що особливо привабливо для деяких країн, які критикують зовнішню політику. Ключові аспекти у просуванні російських наративів у медіапросторі країн Глобального Півдня, зокрема Африки та Латинської Америки включають:

- російська пропаганда одночасно поширює суперечливі меседжі, щоб спрямувати увагу проти західних країн і України. Наприклад, одночасно висувуються твердження, що Захід «постачає зброю, підсилюючи конфлікт», і що «Захід відмовляється постачати зброю», що створює дезорієнтацію серед

аудиторії;

- часто в одному інформаційному продукті зустрічаються кілька наративів, що допомагає досягти більшої ефективності пропаганди, впливаючи на аудиторію одночасно в декількох напрямках;

- російські меседжі адаптуються під локальний контекст країн Африки та Латинської Америки, роблячи їх більш актуальними для місцевої аудиторії. Наприклад, у соцмережах українська користувачка висловила неприязнь до Нігерії, що підсилює конфліктні настрої та може використовуватись для підтвердження антиукраїнських наративів;

- російська пропаганда спрямована на те, щоб представити Росію як захисника інтересів країн Глобального Півдня, тоді як Захід зображається ворогом, що нібито намагається контролювати та використовувати ці країни у своїх інтересах;

- залякування ядерною війною та прогнозування глобальної катастрофи активно використовується, щоб знизити підтримку Заходу. Наприклад, меседжі про «Третю світову війну», «апокаліпсис» чи «радіоактивне кладовище» посилюють страх та намагаються змусити Захід припинити постачання зброї Україні;

- Росія створює наративи про те, що Україна та Захід готують провокації, спрямовані проти Росії, наприклад, «підготовка атаки з використанням отрути» або «провокації з боку України, спрямовані на обстріл території РФ»;

- в Африці Росія акцентує увагу на нібито «переслідуванні релігійних установ» з боку України, щоб викликати негативну реакцію серед віруючих людей.

- Росія намагається представити себе як прихильника миру, тоді як Захід звинувачується в перешкоджанні мирним перемовинам, що викликає розчарування у світової аудиторії та підсилює антивоєнні настрої щодо США і НАТО [63].

Комунікація Росії з Глобальним Півднем побудована на принципах багатополарності та співпраці без втручання у внутрішні справи, що приваблює

країни, які прагнуть зменшити залежність від західних держав. Використовуючи ці напрями, Росія не лише прагне отримати економічну та політичну підтримку, а й забезпечити свій довгостроковий вплив у регіоні, навіть на фоні зростаючого міжнародного тиску.

3.3. Вплив російської політики на регіон Глобального Півдня

Протягом останніх років посилилися напруженість і конкуренція між великими державами, що наклалося на зростання невдоволення Глобального Півдня. Розвинені країни та ті, що розвиваються, стикаються з різними баченнями майбутнього геополітичного ландшафту, де значну роль починають відігравати нові союзи та прагнення держав глобального Півдня до більш самостійного та багатополярного порядку денного. Росія та Китай активно пропонують альтернативні шляхи розвитку, спрямовані на послаблення впливу США, тоді як Захід намагається реагувати на динамічні зміни у світі. Політичне протистояння вже має чіткі прояви у дипломатичній, інформаційній, військовій та економічній сферах. Глобальний Південь виступає за більш справедливий геополітичний і економічний порядок. Більшість із цих країн мають спільний досвід боротьби з колоніалізмом і обмеженим голосом у міжнародних інституціях [46].

Оскільки західні політики прагнуть запровадити фінансові та торгові санкції проти Росії, їх взаємодія з Глобальним Півднем є важливою. Без сприяння діалогу та зміцнення довіри шляхом послідовної взаємодії санкції стають менш ефективними. Наразі багато країн Глобального Півдня санкційних режимів не дотримуються. У результаті зростаючі зв'язки між Росією та Глобальним Півднем та їхній вплив на західні санкції залишаються поза увагою. Росія визнає розбіжність між Заходом і Глобальним Півднем і намагається цим скористатися. Вона розширює економічні та дипломатичні відносини з Глобальним Півднем і працює над пом'якшенням наслідків західних санкцій. Росія прийняла цю стратегію політики із країнами

Глобального Півдня раніше, після анексії Криму. В Африці, наприклад, вона використовує зростаючі економічні можливості та антизахідні настрої, щоб розширити свій вплив, зокрема за рахунок експорту зброї. У 2019-2023 роках Росія була найбільшим експортером зброї до країн Африки на південь від Сахари. Її партнерство в регіоні також поширюється на експорт енергоносіїв, допомогу в безпеці режиму в обмін на природні ресурси та співпрацю в інформаційній безпеці та боротьбі з тероризмом [67].

Росія заохочує країни Глобального Півдня використовувати в нафтових операціях валюту, відмінні від долара США, щоб вони могли певною мірою захиститися від вторинних санкцій. Останні приклади включають використання дирхама ОАЕ та російського рубля для продажу російської нафти в Індію та Китай відповідно. Крім того, дискусії на 16-му саміті БРІКС у Казані, Росія, також відродили дебати щодо альтернатив доларовим платежам за нафту. Серед них було створення транскордонних платіжних систем для просування фінансових операцій у місцевій валюті між БРІКС. Крім того, Росія поглиблює зв'язки з іншими державами, під які потрапили санкції, такими як Північна Корея та Іран. Запровадження широких обмежень щодо Росії змусило її шукати альтернативи для підтримки свого військово-промислового комплексу. Вона придбала військову техніку в Північній Кореї та односторонні ударні безпілотники в Ірану, а також постачала нафту в Північну Корею, прямо порушуючи резолюції Ради Безпеки ООН. Поглиблення відносин Росії з Північною Кореєю викликає особливе занепокоєння для світу, але не для Глобального Півдня. Тим не менш, деякі країни Глобального Півдня ризикують здійснювати діяльність за рахунок фінансових операцій або навіть постачати матеріали подвійного призначення, якими Росія могла б торгувати з Північною Кореєю [67].

Головним козирем у протистоянні із західними країнами Москва планує зробити «антиколоніалізм». Це спроба підвищити свою вагу та популярність у країнах Глобального Півдня, де центральне місце займає Африка на південь від Сахари, як і в період до 1991 року. Вибір Росією антиколоніалізму як одного з

найважливіших інструментів у її боротьбі за вплив в Африці передусім базується на трьох основних стовпах. По-перше, Москва стверджує, що Захід неправильно використовує і неправильно тлумачить цей термін у своїй зовнішній політиці – що найкраще видно в Сполучених Штатах. По-друге, Кремль дедалі частіше звинувачує «Захід» і «капіталізм» у невдачах політиків і широких мас простих людей у країнах Глобального Півдня. Починаючи з 2023 року, Путін використовував тему «колоніалізму» стосовно африканських країн практично на кожному великому міжнародному заході, організованому Росією. Наприклад, у лютому 2023 року Путін назвав африканські країни «вирішальними та надійними партнерами Росії» та заявив, що африканські країни та Росія єдині у протистоянні неокolonіалізму та його минулим злочинам [5]. У березні 2023 року він знову звинуватив неокolonіалізм у «нав'язуванні своєї волі» та спробі зруйнувати «традиційні норми моралі», які поділяють Росія та її африканські колеги [6]. По-третє, Китай використовує та експлуатує цю саму тему. Наприклад, у 2021 році посольство Китаю в Демократичній Республіці Конго виступило із заявою, в якій стверджувалося, що «і Китай, і Африка були жертвами імперіалізму та неокolonіалізму», що допомагає їм сьогодні «спільно захищати свої права від політичної демонізації та іноземного втручання» [1].

Залежність Росії від «протистояння неокolonіалізму» в Африці ґрунтується на активних кампаніях дезінформації. Основними інструментами Москви для цього наративу є офіційні медіаресурси та різноманітні дезінформаційні платформи. Примітно, що Росія визнала стратегічну важливість «інформаційної співпраці» з африканськими державами – поширення дезінформації в Африці – ще в 2019 році, що було відображено в звіті, опублікованому Фондом Росконгрес (створеним Путіним у 2007 році) [2]. У звіті зазначається, що найефективнішим способом просування думки Росії в Африці буде розвиток співпраці між російськими інформаційними виданнями (такими як RT, ТАСС і Sputnik) і місцевими ЗМІ, а також створення спеціального навчання та курсів для африканських журналістів. Серед головних

проблем, визначених у звіті, були домінуюче становище західних ЗМІ та низький рівень інформації про Росію, яку отримало місцеве населення .

Отже, росія використовує антиколоніальні наративи для посилення впливу в країнах Глобального Півдня, використовуючи історичні невдоволення із західним імперіалізмом і поширюючи дезінформацію. Москва намагається розширити свій вплив на інформаційний простір, щоб протистояти західним повідомленням урядом і ЗМІ у цих країнах і загалом вплив Росії на Глобальному Півдні полягає у створенні альтернативного блоку, який протистоїть західному впливу та підсилює геополітичне протистояння, використовуючи широкий спектр дипломатичних, військових, економічних та інформаційних методів.

РОЗДІЛ 4

ПОЛІТИКА РФ ЩОДО ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

4.1. Війна як каталізатор змін у зовнішній політиці РФ щодо Глобального Півдня

Російська політика, зокрема, війна Володимира Путіна проти України, суттєво вплинула на регіони Глобального Півдня, які мають свої особливі погляди на цей конфлікт. Для США та Європи ця війна є унікальною подією, що вимагає особливих заходів, адже це не звичайна територіальна суперечка, а відкритий випадок анексії, що стає ще небезпечнішим через ядерний статус Росії та її роль постійного члена Ради Безпеки ООН. Однак для країн Глобального Півдня, включаючи Китай, Індію, Бразилію та Південну Африку, конфлікт має інше значення. Хоча вони співчують жертвам, більшість з них закликає до мирного врегулювання та компромісів, а не підтримки жорсткої лінії Заходу. Економічні санкції Заходу, які мали на меті ізолювати Росію, не досягли очікуваного економічного колапсу, адже країни Глобального Півдня продовжують торгівлю з Москвою. Багато з них розглядають конфлікт як внутрішню справу Європи, а не світовий пріоритет, як зауважив міністр закордонних справ Індії. Це демонструє обмежений вплив США та Європи на світову думку, підриваючи їхню позицію як глобальних лідерів. Наприклад, заморожування російських активів на Заході викликало насторогу у країнах Глобального Півдня щодо надійності зберігання активів у доларах США, що лише пришвидшило використання юаня в двосторонній торгівлі. Для багатьох країн Глобального Півдня відносини з Росією стають ваговою альтернативою до домінування США та Європи, що зменшує залежність від західних ресурсів. Китай, наприклад, продовжує розширювати свою економічну присутність у цих регіонах, зокрема через ініціативу «Один пояс, один шлях», а його зростаюча економіка є привабливим партнером. Хоча взаємодія Глобального Півдня не є

монолітною (Індія, наприклад, має певні суперечки з Китаєм), санкції Західних країн посилюють економічні зв'язки цих держав із Москвою та Пекіном, замість їх ослаблення. Водночас, Глобальний Південь критикує лицемірство західного підходу, особливо в питаннях дотримання прав міжнародного порядку, які Захід часом ігнорує, коли це йому вигідно. Досвід окупації Ізраїлем палестинських територій або дій США в Кувейті та Іраку наводять на думку про подвійні стандарти в міжнародній політиці. Це знижує довіру до заяв Вашингтона та Брюсселя, змушуючи країни Глобального Півдня шукати альтернативи у відносинах з іншими великими гравцями, включаючи Росію та Китай. У такому контексті російська політика стає інструментом посилення російського впливу на Глобальний Південь. Росія, навіть за умов санкцій, має змогу зберігати та розширювати економічні зв'язки, а також поступово зміцнювати свою роль як партнера, який не обмежує країни Глобального Півдня жорсткими умовами [28].

Великі та середні держави Глобального Півдня йдуть складним шляхом, відмовившись засуджувати агресію Росії, водночас заявляючи про підтримку принципів суверенітету та територіальної цілісності. Хоча лідери багатьох держав Глобального Півдня вважають російське вторгнення невинуватим, вони все ж стверджують, що воно не було неспровокованим. Захід, навпаки, вважає російську агресію неспровокованою та невинуватим [43].

Відразу після вторгнення Росії в Україну президент Байден охарактеризував війну як «неспровокований і невинуватим напад» [16]. Ідея «провокації» ґрунтується на світській концепції матеріальних і геополітичних загроз державним інтересам. Поняття «винуватим» спирається на принципи *jus ad bellum* (справедлива причина війни) і *jus in bello* (справедлива поведінка під час війни), які, відповідно, встановлюють умови, за яких державний суверенітет може бути винуватим порушений, і визначають винуватим поведінка під час ведення війни. За словами західних лідерів, ані розширення НАТО, ані прозахідні уподобання України не загрожують безпеці чи її інтересам Росії. Занепокоєння, висловлене Москвою щодо обох, на їхню

думку, було частиною пропагандистського виправдання для маскуванню імперських амбіцій. Крім того, поведінка Росії у війні, особливо після викриття в березні 2022 року звірств серед цивільного населення в Бучі, є свідченням, як вони стверджують, повного ігнорування Москвою міжнародного права [43].

Характеристику причини війни президентом Путіним було зафіксовано в його телевізійному зверненні до російського народу 24 лютого 2022 року, де він виділив «розширення НАТО на схід» як фундаментальну загрозу. Путін зазначив, що будь-яка спроба НАТО «військово закріпитися» в Україні є червоною лінією для Росії. «Росія, – стверджував він, – не може почуватися в безпеці, розвиватися та існувати, стикаючись із постійною загрозою з території сьогоdnішньої України» [55]. Китай та Іран, зокрема, підтримали твердження Росії про те, що війну спровокував Захід. Відмовившись формально визнати анексію Росією Криму та окупацію східної України, Пекін, тим не менше, старанно уникав звинувачувати Росію у вторгненні, радше непохитно дотримуючись позиції, згідно з якою саме розширення НАТО на схід спровокувало війну Росії в Україні [7]. Верховний лідер Ірану аятолла Алі Хаменеї поклав провину за війну прямо на Захід, заявивши, що «корінням кризи в Україні є політика США, яка створює кризу», і що «Україна є однією з жертв цієї політики» [33]

Хоча країни Глобального Півдня конкретно не вказали на розширення НАТО як на фактор, їхня відмова засудити Росію означає певну міру вагання у посиленні на причини війни. Однак, зокрема, щодо Китаю та Індії, їх триваюча стратегічна взаємодія з Росією, як-от висловлювання представником Китаю в Європейському Союзі (ЄС) підтримки територіальної цілісності України та позиціонування Індії міністром закордонних справ Джайшанкармом Субрахманьямом «Відверто проти конфлікту в Україні» розглядається в деяких колах як пом'якшення їхньої непрямой критики російської агресії [9], отже, не служить інтересам ні «учасників, ні власне міжнародної спільноти» [54; 34]

Війна в Україні спонукала вчених і політиків замислитися про її наслідки для міжнародного порядку, особливо щодо ролі і місця Глобального Півдня.

Країни Глобального Півдня можуть бути одностайними у своїх інтересах щодо розвитку, але вони сильно відрізняються за геополітичною та економічною спорідненістю. Використовуючи війну в Україні як маркер, поведінка голосування африканських країн розділилася посередині: половина підтримала дві резолюції ООН, у 2022 та 2023 роках, засуджуючи вторгнення Росії, а більшість решти утрималися від голосування. В Азії лише Японія та Південна Корея приєдналися до засудження вторгнення Росії; країни Асоціації Південно-Східної Азії та Латиноамериканські країни зайняли різні, але прохолодні позиції відповідно до своїх національних інтересів. Хоча війна в Україні зміцнила єдину відповідь Заходу (яка, можливо, демонструє ознаки послаблення), незахідний світ, відмовляючись приєднатися, не створив єдиного солідарного фронту. Багатосторонність або взаємодія з усіма центрами сили, яка стимулювала вибір стратегічної політики більшості країн Півдня, передбачає прихильність до багатополярності, а не до біполярного світу конкуренції між США та Китаєм [43].

Російсько-українська війна, яка загострила напруженість між США та Китаєм і зміцнила інструментальну російсько-китайську угоду, відкрила іншу арену конкуренції для США та Китаю – арену пошуку впливу на Глобальному Півдні. Конструктивна взаємодія з Індією може дозволити США впоратися з «невдоволеннями та занепокоєннями країн, що розвиваються», а також США скористатися прагматичним підходом Індії до переговорів про зміни в міжнародних економічних і фінансових установах, які підтримують їхнє власне «економічне зростання та розвиток». З іншого боку, значні ресурси Китаю слугуватимуть магнітом для країн, які шукають торгівлі та інвестицій [31].

Усі війни врешті-решт закінчуються перемир'ям або мирними договорами, які передбачають важкі компроміси. Залишається невирішеним питання, чи залишиться Україна в результаті врегулювання частково окупованою країною. Але війна зробила більш актуальною проблему форми майбутнього міжнародного порядку. Російське питання (відгалуження переможеної чи зміцненої Росії) пов'язане з результатами конкуренції за

гегемонію між США та Китаєм, на яку, у свою чергу, впливає російсько-китайська взаємодія. Більшість країн наразі віддали перевагу американсько-китайському питанню, що так само стосується союзників США, як і країн Глобального Півдня. У найближчі роки Європейський Союз зіткнеться з важкими стратегічними рішеннями: чи підтримувати Сполучені Штати в їхньому геополітичному змаганні з Китаєм; чи карати Китай за підтримку Росії; [або] чи відновлювати відносини з Росією після війни». У цьому контексті невизначеність країн Глобального Півдня формує передумов для наступного переформатування світового порядку, для того, щоб вирішити нагальні транснаціональні виклики» [43]. І форма майбутнього міжнародного порядку частково залежатиме від того, чи продовжуватиме війна поляризувати західні та незахідні держави, а також від кінцевого результату війни та характеру перемир'я чи мирної угоди, яка буде наступною.

Російська війна в Україні стала каталізатором змін у підходах до міжнародної політики країн Глобального Півдня загалом і російської політики зокрема. Для держав цього регіону війна не несе такого ж значення, як для Заходу, який бачить її як пряму загрозу міжнародній безпеці через анексію територій та ядерний статус Росії. Натомість країни Глобального Півдня здебільшого займають нейтральну позицію, закликаючи до мирного вирішення конфлікту без підтримки жорстких санкцій. Конфлікт між Росією і Заходом розколов міжнародне співтовариство на різні табори і змусив країни Глобального Півдня шукати баланс між основними світовими центрами сили, прагнучи зберегти власну автономію у виборі партнерів та економічних стратегій. Відмова від засудження Росії багатьма країнами Глобального Півдня, а також їхній багатосторонній підхід свідчать про їхнє прагнення до багатополярності і рівноправної співпраці з різними державами, включно з Росією та Китаєм. Внаслідок цього Росія активізувала свої відносини з країнами Глобального Півдня через ізоляцію та санкцій з боку Заходу після початку повномасштабної війни з Україною у 2022 році. Її політика щодо цих країн суттєво змінилася. Росія посилила економічну співпрацю з країнами

Глобального Півдня, зокрема з Африкою, Південною Америкою та Азією, шукаючи нові ринки збуту для своєї продукції. Росія прагне заручитися політичною підтримкою країн Глобального Півдня в міжнародних організаціях, таких як ООН. Росія також посилює військові зв'язки з країнами, пропонуючи співпрацю у сфері оборони, поставки зброї та військову підготовку. Також надається підтримка певним режимам, що прагнуть зберегти владу. Загалом, у своїй політиці щодо Глобального Півдня Росія намагається закріпитися як важливий стратегічний партнер, віддаляючись від Заходу та використовуючи ситуацію для посилення свого геополітичного впливу.

4.2. Наслідки змін політики для країн регіону Глобального Півдня

У сучасних геополітичних умовах Росія активно шукає нових стратегічних партнерів на глобальній арені, звертаючи особливу увагу на Північну Корею, Індію, Китай, Бразилію, Венесуелу, Південну Африку, Алжир, Єгипет, Іран тощо, а також на можливості в рамках групи БРІКС.

Одним із найбільших наслідків для Китаю стало зміцнення економічної співпраці з Росією. Після введення санкцій проти Росії з боку Заходу, Китай став основним торговим партнером для Росії. Москва звернулася до Пекіна за підтримкою у вигляді постачання товарів, технологій та фінансування, що дозволило Китаю посилити свою економічну присутність в Росії. Китай активно розширював поставки енергоносіїв, зокрема нафти, природного газу та вугілля, а також зміцнював економічні відносини в інших галузях, таких як сільське господарство, машини та техніка. З огляду на санкції, введені Заходом, Китай став одним із основних постачальників технологій для Росії, зокрема в галузі високих технологій, телекомунікацій та обробки даних. Китайські компанії надають Росії альтернативи західним технологіям. Втім після початку війни Китай став більш обережним у своїй підтримці Росії на міжнародній арені. Він заявляв про необхідність мирного врегулювання конфлікту, водночас намагаючись підтримати економічні зв'язки з Росією. Хоча Китай утримується

від відкритої військової підтримки Росії, він посилив своє стратегічне партнерство з Москвою в політичному та дипломатичному аспектах. Китай підтримує Росію в ООН, де обидві країни активно виступають проти західних санкцій і спільно критикують односторонні дії США. Також Росія та Китай активно розвивають військову співпрацю, проводячи спільні навчання та обміну технологіями [13].

Економічна співпраця між Китаєм і Росією зростає, зокрема в галузі енергетики, однак Росія складає лише 4% торгівлі Китаю, а Китай — 22% торгівлі Росії. Китай прагне уникати надмірної залежності від Росії та розвивати альтернативні джерела енергії [20].

Північна Корея стала важливим партнером Росії на Далекому Сході. Москва і Пхеньян знаходять дедалі більше точок дотику в питаннях протистояння Заходу та побудови регіональної стабільності. Це підкреслюється зростанням двосторонніх контактів. Сторони також демонструють солідарність в боротьбі з «неоколоніалізмом» і посилюють співпрацю у військово-технічній сфері. Крім того, можливі ядерні випробування КНДР у відповідь на провокації з боку США додають напруги в регіоні, створюючи ризики для безпеки. Індія для Росії є стратегічним партнером у побудові багатопольярного світового порядку. Обидві країни мають тривалу історію взаємної довіри та співпраці, що охоплює різні сфери, від торгівлі енергоносіями до фармацевтики та освіти. Росія також підтримує участь Індії в арктичних ініціативах і питаннях кліматичної безпеки, а також цінує її нейтральну позицію у російсько-українській війні. Партнерство з Індією, зокрема в межах БРІКС, дає можливість для альтернативного погляду на глобальне управління і регулювання міжнародних проблем. Доцільно відзначити, що БРІКС для Росії слугує платформою, де можна просувати ідею справедливого світового порядку та формувати нові механізми вирішення глобальних проблем на протигагу західним інститутам. Проте різномірність інтересів країн БРІКС та відсутність внутрішньої солідарності обмежують можливості групи. Суперечки в питаннях голосування щодо міжнародних резолюцій, наприклад щодо Росії,

демонструють обмежену політичну згуртованість і різницю позицій нових членів БРІКС щодо геополітичних питань [22].

Бразилія, одна з провідних країн Латинської Америки, зберігає політичну нейтральність у війні, але активно розвиває економічні відносини з Росією. Зокрема, Бразилія підтримує співпрацю з Росією в рамках BRICS, міжнародної організації, до якої входять країни з Глобального півдня. Венесуела активно підтримує Росію в її міжнародних позиціях і відносинах з Заходом. Росія, в свою чергу, продовжує надавати політичну і економічну підтримку Венесуелі, зокрема в енергетичних та військових питаннях [64].

Після 2022 року простежується розширене дипломатичне, економічне та військове залучення росії на африканському континенті, у тому числі із залученням застосування гібридних інструментів, таких як маніпуляції з інформацією, а також багатогранної присутності приватної військової компанії «Вагнер», які є невід'ємною частиною поточної стратегії Росії в Африці. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року та подальша відкрита конфронтація із Заходом у всіх сферах знову привернули увагу російської політики до Африки як до зони геополітичної суперечки. Поточне залучення Росії на континенті спрямоване на подолання дипломатичної та економічної ізоляції, накладеної Заходом, на відновлення своєї актуальності на міжнародній арені як чемпіона нового «поліцентричного світу» та на просування своїх геостратегічних амбіцій у сферах видобутку корисних копалин, енергетики та військової присутності в ключових регіонах, таких як Червоне море та Середземне море. Росія доклала значних дипломатичних зусиль для забезпечення високої явки на другому саміті Росія-Африка, який відбувся в Санкт-Петербурзі в липні 2023 року. Хоча саміт мав значну кількість учасників, число голів держав було значно меншим, ніж на першому саміті у 2019 році. Однак саміт 2023 року не зміг вирішити кілька питань, що турбують африканських лідерів, зокрема вплив війни в Україні на економіку їхніх країн. Як показують голосування по нещодавніх резолюціях ООН, позиції африканських країн щодо війни значно різняться. Розширення впливу Росії в

Африці також відбувається через неофіційні канали, такі як використання приватних військових компаній (наприклад, групи «Вагнер») та кампанії маніпуляції інформацією. Росія уклала військові угоди про співпрацю з 43 африканськими країнами і є великим, хоча й із знижувальною тенденцією, постачальником зброї для Африки. Ця співпраця не пов'язана з демократичними зобов'язаннями, і в багатьох африканських країнах, де сталися перевороти, Росія продовжила або зміцнила свою військову співпрацю. Окрім зброї, торгівля Росії з Африкою є відносно незначною порівняно з іншими торговими партнерами. Присутність Росії сильніша на африканських ринках видобутку корисних копалин та енергетики, зокрема через концесії на видобуток корисних копалин для компаній, пов'язаних з «Вагнером». Росія підписала угоди про співпрацю в галузі ядерної енергетики з 20 країнами, з планами будівництва ядерних електростанцій в Єгипті та Нігерії [60]. Серед країн Африки, Південна Африка зберігає нейтральну позицію у війні, але продовжує підтримувати економічні та військові зв'язки з Росією. Вони активно співпрацюють в рамках БРІКС, а також зберігають торгові відносини, незважаючи на санкції. Алжир та Єгипет значно посилили свої зв'язки з Росією після 2022 року, зокрема в контексті оборонних і енергетичних поставок. Росія стала важливим постачальником зброї та інших ресурсів для цих країн.

Після російського вторгнення до України у 2022 році посилилася співпраця із Іраном. Іран активно співпрацює з Росією у військовій та економічній сферах. Іран поставляє Росії дрони та інше військове обладнання, а Росія допомагає Ірану обходити міжнародні санкції. Спільно вони також розвивають енергетичні проекти, зокрема в нафтовій і газовій галузі. Війна в Україні сприяла розвитку співпраці між Іраном і Росією в кількох важливих сферах, більшість з яких сприяє російській військовій кампанії. Іран надав Росії дрони Mohajer і Shahed для послаблення інфраструктури України та забезпечення запасів ракет. Крім того, Росія постачає Ірану розвідувальні прилади та співпрацює в кіберсфері через угоду 2021 року. Іран може отримати від Росії винищувачі Су-35 і передові системи ППО, але це буде поступово, і

реалізація цих проектів може зайняти багато часу. Найважливіша сфера співпраці – ядерна енергетика. Однак перспектива ядерного співробітництва обмежена, оскільки Росія, ймовірно, не хоче, щоб Іран набув здатності створити ядерну зброю, хоча може погодитися з тим, що Іран здобуде ядерні технології самостійно. Іран підтримує Росію риторично, але це має мало вигоди для Москви, крім підтримки в частинах Близького Сходу, де Іран має певну легітимність. Іран і Росія також прагнуть розвивати економічні зв'язки, зокрема через будівництво транспортного коридору для з'єднання своїх економік. Однак, попри кілька підписаних угод, торгівля між країнами знизилась на 17% у 2023 році, і більша частина цього співробітництва обмежується торгівлею зброєю [20].

У таблиці 3.1 узагальним наслідки змін російської політики для цих країн.

Таблиця 3.1

Зміни російської політики для окремих країн
Глобального Півдня після 2022 року

Країна	Наслідки змін політики для країни	Членство в БРІКС	Офіційне відношення до російсько-української війни	Напрями підтримки Росії в війні
1	2	3	4	5
Китай	Зміцнення економічних відносин з Росією, постачання енергоносіїв, технологій та фінансування, обережна дипломатична підтримка Росії, підтримка в ООН	Так	Нейтральна позиція, заклики до мирного врегулювання	Економічна підтримка (енергоносії, технології), дипломатична підтримка в ООН
Північна Корея	Зростання співпраці у військово-технічній сфері, солідарність у боротьбі з «неоколоніалізмом», можливі ядерні випробування, зростання двосторонніх контактів	Ні	Підтримка Росії, жорстка критика заходів Заходу	Військово-технічна підтримка, ядерні випробування, дипломатична підтримка
Індія	Стратегічне партнерство, підтримка багатополярного порядку, нейтральна позиція у війні, співпраця в рамках БРІКС, зростання економічних відносин	Так	Нейтральна позиція, заклики до мирного діалогу	Економічна підтримка, дипломатична підтримка

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4	5
Бразилія	Збереження політичної нейтральності, розвиток економічних зв'язків через БРІКС, підтримка альтернативного погляду на глобальне управління	Так	Нейтральна позиція, заклики до дипломатичного вирішення	Економічна підтримка через БРІКС, дипломатична підтримка
Південна Африка	Нейтральна позиція у війні, збереження економічних і військових зв'язків, співпраця в рамках БРІКС	Так	Нейтральна позиція, підтримка мирних переговорів	Економічна підтримка, військово-технічна співпраця
Алжир	Зміцнення оборонних та енергетичних зв'язків, постачання зброї та ресурсів	Ні	Нейтральна позиція, підтримка дипломатичних зусиль	Оборонна підтримка, енергетична співпраця
Єгипет	Зміцнення співпраці в оборонній та енергетичній сферах, постачання ресурсів	Ні	Нейтральна позиція, підтримка мирного вирішення конфлікту	Оборонна підтримка, енергетична співпраця
Іран	Військова та економічна співпраця, допомога в обході санкцій, спільні енергетичні проекти	Ні	Підтримка Росії, критика заходів Заходу	Військова підтримка (постачання дронів), економічна підтримка, енергетичні проекти
Венесуела	Політична та економічна підтримка Росії, співпраця в енергетичних та військових питаннях	Ні	Підтримка Росії, критика заходів Заходу	Політична та економічна підтримка, енергетична та військова співпраця

Джерело: складено авторкою

Отже, після 2022 року Росія значно посилила свої відносини з низкою країн Глобального півдня у контексті російсько-української війни. Ці країни стали важливими союзниками для Росії, оскільки вона прагне забезпечити свою економічну, політичну та стратегічну підтримку в умовах міжнародної ізоляції через агресію проти України та санкції, введені Заходом. У такий спосіб Росія намагається розвивати відносини з альтернативними глобальними силами та формувати спільні інтереси з країнами, що прагнуть автономності від західного

впливу, хоча на цьому шляху існують значні виклики, зокрема через розбіжності в підходах серед країн-партнерів.

4.3. Значення стратегічних комунікацій РФ із Глобальним Півднем для України в контексті російсько-української війни

Від перших днів повномасштабного вторгнення Росії в Україну стало очевидно, що воно за своїм масштабом подібне до історичних подій, з якими людство зіштовхувалося у часи великих історичних переходів. Наразі зрозуміло, що результат протистояння між глобальними демократіями та глобальними автократіями призведе до змін у міжнародному світовому порядку, подібно до Ялти та періоду однополярного світу. У третє десятиліття після завершення Холодної війни, до 2022 року, людство функціонувало в гібриді Ялтинської системи та однополярного світу. Сполучені Штати не змінили глобальний порядок інституційно, але натомість встановили домінування військової і «м'якої» сили у світі, відомого як *Pax Americana*. Видається, що обидві системи (Ялтинська система та *Pax Americana*) завершуються в 2022 році. Варто зазначити, що нині українські та західні експерти визнають концепцію багатосторонності як нову формулу продовження глобального лідерства Заходу, і навіть Україна бачить себе частиною багатосторонності, очолюваної Заходом [13].

Під час Холодної війни глобальний геополітичний ландшафт сприймався як арена для взаємодії та протистояння між двома основними блоками, заснованими на ідеологічній парадигмі суперництва між глобальними автократіями та глобальними демократіями, і очевидно, що у 21-му столітті це суперництво продовжилося та загострилося до безпрецедентного рівня, перевищуючи навіть рівень 20-го століття. Проте в рамках цієї динаміки з'явився додатковий голос, якого не було достатньо чути в 20-му столітті – голос Глобального Півдня. Відомий як Третій світ, що включає країни, що розвиваються, і найменш розвинені країни, або країни неприєднання, ці країни

часто ставали жертвами суперництва наддержав, які сприймали Третій світ як арену для ідеологічних та геополітичних змагань. Однак із 2022 року стало зрозуміло, що на глобальній арені з'явилися нові геополітичні та економічні сили, які не належать до жодного блоку. Виглядає так, що в 21-му столітті ці країни не хочуть бути просто пішаками у великій грі наддержав і можуть більш активно чинити опір цьому тиску, ніж у 20-му столітті. Глобальна політика більше не є євроцентристською, і саме це мав на увазі міністр закордонних справ Індії Субраманьям Джайшанкар, коли, відповідаючи на запитання щодо позиції Індії у війні Росії з Україною, сказав: «Європі потрібно вийти з уявлення, що європейські проблеми – це проблеми світу, а проблеми світу – це не проблеми Європи». Це стало головним занепокоєнням України та Заходу: що не-західні країни можуть сприймати війну як «суто європейський конфлікт, який інші країни не мають підстав турбуватися та не повинні засуджувати» [13].

Україна і Захід швидко зрозуміли, що геополітична реальність змінилася докорінно. Китай, Індія та інші країни Глобального Півдня створили прибутковий міжнародний економічний та політичний режим, який дозволив агресору легко витримати безпрецедентні санкції. Завдяки їхній підтримці, вся євразійська блокада просто провалилася. Проте західним і українським політикам знадобився понад рік, щоб звернути увагу на Глобальний Південь. Спочатку риторика перемоги була безумовно євроцентричною, але поступово Захід і Україна стали більш кооперативними з не-західними державами, принаймні риторично. У нових реаліях формат Формули Миру стає платформою для взаємодії з країнами Глобального Півдня. Проте, вони вважають, що перемога України у війні не залежить від цих країн. Нині очевидно, що значна кількість міжнародних ініціатив спрямована на Глобальний Південь. Наприклад, упродовж останніх років було запроваджено багато ініціатив, спрямованих безпосередньо на відновлення відносин з Глобальним Півднем і виведення їх на новий історичний рівень. Особлива увага приділяється рівноправності у відносинах між Заходом і Глобальним Півднем [13].

Узагальнюючи реакції Глобального Півдня на російсько-українську війну, доцільно виділити 3 основні аспекти (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Реакції Глобального Півдня на російсько-українську війну

Аспект	Реакція країн Глобального Півдня
Порушення суверенітету та втручання	Російське вторгнення в Україну викликало критику від деяких країн Глобального Півдня, включаючи Південну Африку та Бразилію. Більшість країн вказує на західні порушення суверенітету (Ірак, Лівія, Сирія). Підтримка ідеї, що НАТО могло сприяти стабільності, а не навпаки.
Розвиток як побічний збиток	Зростання цін на енергоносії та продовольство, особливо через невизначеність щодо постачань російського зерна та добрив. Санкції проти росії негативно впливають на економіки країн Глобального Півдня. Низький рівень уваги західних лідерів до економічних потреб країн Глобального Півдня.
Загроза ядерної війни	Використання росією загрози ядерної зброї викликало занепокоєння у країнах Глобального Півдня. Підвищення ризику ядерних інцидентів, зокрема внаслідок окупації росією Запорізької АЕС. Зростання побоювань щодо ядерної гонки в регіонах, таких як Північна Корея та Іран.

Джерело: складено автором [8].

Україна нині розглядається як частина глобального «фронту» між Сходом і Заходом. Глобальні геополітичні розбіжності, які вже існували до повномасштабного вторгнення Росії, стали особливо очевидними під час війни, що розкрила протистояння між великими державами. Хоча країни Глобального Півдня офіційно займають нейтральну позицію, вони прагнуть маневрувати між обома блоками для досягнення власних стратегічних цілей. На початку війни здавалося, що Росія зможе впоратися самотійно, але завдяки українському опору та західній підтримці стало зрозуміло, що їй знадобиться допомога союзників. Вже до третього року війни очевидно стала підтримка від Північної Кореї, Ірану та Китаю, хоча питання, наскільки далеко готові зайти ці країни у військовій допомозі, лишається відкритим. Водночас у західних країнах все активніше обговорюється можливість більшої участі у війні, що

потенційно може викликати симетричні дії з боку Росії та її союзників. Україна сприймає цей конфлікт не лише як боротьбу проти Росії, але як частину глобального протистояння. Президент Зеленський наголошує, що ті, хто підтримує агресора, будуть нести відповідальність після перемоги України, зокрема Іран та Північна Корея. Поглибилися відносини України з Японією, Південною Кореєю та Тайванем, а українські війська були відправлені до Судану для протистояння групі Вагнера. Для України цей конфлікт є важливим на глобальному рівні, і вона докладає зусиль, щоб залучити максимальну підтримку партнерів у сфері фінансової та військової допомоги, незважаючи на можливу втому з їхнього боку. Представники Заходу також розглядають цю війну як екзистенційну боротьбу, наголошуючи, що поразка Росії в Україні є критично важливою. Зеленський також звернув увагу на загрози, які Росія та її союзники становлять для інших регіонів, включно з Близьким Сходом та Африкою. Він підкреслив, що міжнародне співтовариство має об'єднатися, щоб не дати тероризму шансу на успіх. Україна запропонувала свою «формулу миру» з десяти пунктів, заснованих на Статуті ООН, які спрямовані на побудову нової безпекової архітектури та уникнення Третьої світової війни [13].

Зважаючи на проведений аналіз, підсумуємо, що геополітичний вплив Росії на країни Глобального Півдня в рамках російсько-української війни проявляється у кількох аспектах важливих напрямках, які мають вагоме значення для України:

1. Криза в ООН і постійне невдоволення певних країн Постійні члени Ради Безпеки ООН, зокрема Росія, стикаються з критикою з боку інших держав через порушення суверенітету та зловживання своїм правом вето, що викликає гнів країн Глобального Півдня, які прагнуть реформувати міжнародні інституції, щоб зменшити домінування великих держав, таких як Росія.

2. Санкції, введені США проти Росії, які мають значний вплив на економіки багатьох країн Глобального Півдня. По суті ці санкції демонструють глибину і масштаби економічної влади США, що викликає занепокоєння щодо стабільності економік країн, які знаходяться під впливом цих санкцій.

3. Боротьба за де-доларизацію глобальної економіки. Росія, разом з іншими країнами BRICS (Бразилія, Росія, Індія, Китай, ПАР), активно працює над зменшенням залежності від долара в міжнародній торгівлі, що включає використання місцевих валют для розрахунків і угод, а також створення альтернативних фінансових інституцій, таких як Новий банк розвитку (NDB), що підтримує ініціативи, спрямовані на зниження ролі долара.

4. Ініціативи BRICS. Багато країн Глобального Півдня активно прагнуть приєднатися до BRICS, що є виразом інтересу до співпраці з росією для створення нових глобальних фінансових механізмів, альтернативних західним системам, як-от Світовий банк і Міжнародний валютний фонд. У відповідь на санкції і економічну нерівність, ці країни шукають нові способи захисту своїх економік і відновлення економічної стабільності.

Отже, Росія через свою участь у санкціях, альтернативних фінансових ініціативах та взаємодії в рамках BRICS активно впливає на формування нових геополітичних і економічних блоків у Глобальному Півдні.

Значення стратегічних комунікацій РФ з країнами Глобального Півдня для України в контексті російсько-української війни є важливим аспектом міжнародної політики. Під час війни, РФ активно просуває свою наративну стратегію, орієнтуючись на країни, що знаходяться на перетині політичних і економічних інтересів, а саме – на держави Африки, Латинської Америки, Південно-Східної Азії та Близького Сходу. Москва використовує ці комунікації для легітимізації своєї агресії, формуючи уявлення про війну як сутичку між «старими силами» Заходу та «новими» незалежними державами, зокрема Глобальним Півднем, що намагаються зберегти свій суверенітет у міжнародній арені. І Україна є прямою жертвою цієї інформаційної війни, оскільки Росія намагається переконати країни Глобального Півдня в тому, що це український конфлікт, який не є питанням територіальної цілісності або права на самовизначення, а швидше – наслідком західного втручання в її внутрішні справи. За допомогою медіа та дипломатичних каналів, Росія нав'язує образ України як країни, що піддається «наказам» західних держав і є частиною

антипідготовленої, зомбованої «колоніальної» системи. Для України, у свою чергу, важливо боротися за інформаційний простір у Глобальному Півдні, намагаючись донести правду про агресію та порушення міжнародного права Росією, на що, власне, і був націлений Мирний Саміт.

В контексті сучасних геополітичних змін Україна повинна зміцнювати свої дипломатичні та інформаційні зв'язки з країнами Глобального Півдня, а також сприяти створенню позитивного іміджу на міжнародній арені. Активне використання стратегії стратегічних комунікацій, особливо через розвиток культурних, наукових і економічних зв'язків, допоможе Україні розвінчувати міфи, створені Росією, і формувати міжнародну підтримку серед тих країн, які можуть стати ключовими союзниками в боротьбі за суверенітет та безпеку.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки.

1. Політика Росії щодо Глобального Півдня стала надзвичайно актуальною в умовах війни в Україні та зростаючої міжнародної ізоляції Росії. Зокрема, посилився інтерес до розвитку економічних, культурних і стратегічних відносин Росії з країнами Латинської Америки, Африки та Азії, що зумовлено пошуком альтернатив до санкцій та зміцненням геополітичних позицій. Одним із важливих аспектів є намагання Росії використати цей блок країн для обходу санкцій і отримання політичної підтримки, зокрема в контексті агресії проти України. Однак, країни Глобального Півдня, хоча й демонструють деяку підтримку Росії, також виявляють обережність у питаннях, пов'язаних з компенсаціями за збитки, завдані війною в Україні, що свідчить про складність і суперечливість цієї геополітичної боротьби.

2. Джерела проведеного дослідження забезпечують всебічний аналіз зовнішньої політики Росії щодо країн Глобального Півдня. Серед основних категорій джерел — повідомлення ЗМІ, нормативні документи, наукові статті, публікації в періодичних виданнях, електронні ресурси та офіційні матеріали країн. Зібрані джерела висвітлюють міжнародні новини щодо стратегій Росії, її відносин із країнами Африки, Латинської Америки та Близького Сходу, а також обговорення впливу санкцій та дипломатичної ізоляції Росії; відображають офіційну позицію у міжнародних справах; охоплюють різні аспекти міжнародної політики та економіки, зокрема стратегічну роль Росії в Латинській Америці та Африці, геополітичну ситуацію та проблеми глобальної безпеки, визначають економічні інтереси Росії в Глобальному Півдні, її партнерства з країнами, такими як Китай, Індія, Іран та Бразилія, а також на дипломатичні зусилля в умовах ізоляції; аналізують вплив Росії на країни Глобального Півдня, особливо в Африці, та її позицію щодо війни в Україні, також містять огляди культурної і військової дипломатії Росії.

3. Методологічні засади дослідження забезпечують комплексний та

багатовимірний підхід до вивчення політики Росії щодо Глобального Півдня. Такий підхід забезпечує точність, об'єктивність та наукову значущість дослідження, дозволяючи виявити ключові тренди в зовнішній політиці Росії та їх вплив на міжнародні відносини та глобальну політику в цілому.

4. Політика Росії щодо Глобального Півдня формувалася на основі радянської спадщини та антиколоніальної риторики, що дозволяє Москві активно використовувати історичні наративи про підтримку деколонізаційних рухів для зміцнення зв'язків з країнами цього регіону. Росія прагне створити багатополярний світовий порядок, зменшуючи вплив Заходу та нарощуючи власний політичний, економічний і військовий вплив. Однак, попри значні зусилля, сучасна політика Росії стикається з низкою труднощів, зокрема економічними санкціями, обмеженими ресурсами і слабкою економічною позицією, що значно обмежує її можливості для довгострокового розвитку співпраці з країнами Глобального Півдня. У цьому контексті Росія поступається в геополітичному впливі Китаю, ЄС та США, що робить її стратегію менш ефективною.

5. Політика комунікації Росії з країнами Глобального Півдня пройшла через кілька важливих етапів, кожен з яких відображав зміни в міжнародних пріоритетах та стратегіях Кремля. Від радянської спадщини, де відносини будувалися на основі антиколоніальної риторики та ідеологічної підтримки, до пострадянського періоду, коли Росія зосереджувалася на взаємодії із Заходом, політика змінювалася в залежності від глобальної ситуації. Починаючи з 2012 року, Росія переосмислила свою стратегію, розглядаючи країни Глобального Півдня як важливих стратегічних партнерів для посилення власного міжнародного впливу. Після 2022 року, в умовах міжнародної ізоляції через агресію в Україні, Росія активно зміцнює зв'язки з цими країнами, використовуючи економічні та військові інструменти. Така еволюція свідчить про прагнення Кремля компенсувати втрати через санкції та відновити своє геополітичне становище, проте ефективність цієї стратегії залишається під питанням через обмежені ресурси та конкуренцію з іншими глобальними

акторами.

6. Західні санкції стали однією з ключових причин змін у зовнішній політиці Росії щодо Глобального Півдня. Втрата доступу до західних ринків та ресурсів змусила Росію шукати нові альтернативні партнери, зокрема серед країн Африки, Азії та Латинської Америки. Зростання впливу Китаю стало важливим чинником для Росії, адже співпраця з Китаєм у межах глобальних організацій (BRICS, ШОС) відкрила нові можливості для політичної та економічної взаємодії з країнами Глобального Півдня. Однак, одночасно виникає конкуренція з Китаєм у боротьбі за лідерство в регіоні. Геополітичне протистояння зі США також значно впливає на зовнішню політику Росії. Використання антиамериканської риторики дозволяє Москві залучати країни Глобального Півдня, котрі критично ставляться до політики США, на свій бік, що підсилює імідж Росії як альтернативи західному впливу. Роль міжнародних організацій є важливою для Росії в її стратегії щодо Глобального Півдня. Через участь у таких організаціях, як ООН, BRICS і G20, Росія зміцнює дипломатичні зв'язки з країнами регіону, намагаючись утримати політичну підтримку в умовах міжнародної ізоляції. Конфлікти і кризи в Глобальному Півдні, зокрема в Сирії, Судані чи Центральноафриканській Республіці, стали важливими зовнішніми факторами, через які Росія зміцнює свій вплив, використовуючи військову допомогу та постачання зброї. Зміни на енергетичних ринках істотно впливають на економічну політику Росії. Перехід до відновлювальних джерел енергії та коливання цін на нафту та газ змушують Росію зміцнювати свої енергетичні зв'язки з країнами Глобального Півдня, де попит на енергоресурси залишається високим. Роль неурядових акторів і медіа набуває все більшого значення в інформаційній боротьбі за вплив на країни Глобального Півдня. Росія активно використовує свої медіа-канали, такі як RT, для поширення власних наративів і протидії західному впливу на громадську думку в регіоні. Загалом, Росія адаптує свою політику щодо Глобального Півдня під впливом низки зовнішніх факторів, намагаючись посилити своє геополітичне становище та відновити економічні зв'язки в умовах міжнародної ізоляції та глобальної

конкуренції.

7. Сучасна політика російської федерації щодо Глобального Півдня базується на прагненні створити багатополарний світ, який буде менш залежним від західних держав, особливо США. Це видно з останніх документів, зокрема з «Концепції зовнішньої політики» Росії, опублікованої у 2023 році. Росія намагається встановити новий геополітичний порядок, в якому вона відіграє ключову роль як самобутня цивілізація, що протистоїть гегемонії Заходу. Основні елементи цієї політики включають: протидія західному домінуванню; зміцнення відносин з глобальним півднем; підтримка багатополарності; пропаганда конструктивного діалогу та взаємодії. Росія намагається зменшити вплив західних країн і створити альтернативу їхнім глобальним інституціям, підкреслюючи важливість міжнародної рівності, справедливості та співпраці серед країн Глобального Півдня. У своїй зовнішній політиці Росія прагне зміцнити позиції в міжнародних організаціях і розвивати нові союзи для створення стабільної і рівноправної світової системи.

8. Росія активно розвиває комунікацію з країнами Глобального Півдня, зокрема через політичні, економічні, військово-технічні, культурні та інформаційні канали. Після початку війни в Україні, Росія зосередила зусилля на зміцненні своїх відносин з азійськими, африканськими та латиноамериканськими країнами, пропонуючи їм вигідні економічні умови, військову допомогу та культурні ініціативи. Росія прагне створити альтернативний політичний порядок, підкреслюючи багатополарність і критикуючи західні держави. Важливими інструментами в цьому є пропагандистські медіа, які допомагають формувати позитивний імідж Росії як захисника інтересів Глобального Півдня.

9. Росія активно використовує антиколоніальні наративи та економічні, дипломатичні, військові і інформаційні інструменти для розширення свого впливу на країни Глобального Півдня. Вона намагається послабити західний вплив, зокрема через співпрацю в енергетичній сфері, експорт зброї та зміцнення відносин з країнами, які потрапили під західні санкції, як-от Північна

Корея та Іран. Росія також активно просуває ідею боротьби з неоколоніалізмом, що знаходить відгук серед африканських держав, і використовує дезінформацію для зміцнення свого політичного впливу в цьому регіоні.

10. Війна Росії проти України стала важливим каталізатором змін у зовнішній політиці Росії щодо Глобального Півдня, зокрема щодо країн, які не підтримують жорстку лінію Заходу. Для цих країн війна є більше внутрішньою справою Європи, а не глобальним пріоритетом. Більшість країн Глобального Півдня продовжують економічні зв'язки з Росією, в той час як Захід не зміг досягти бажаного економічного колапсу Росії. Натомість, санкції Заходу лише сприяли зміцненню відносин між країнами Глобального Півдня, Росією та Китаєм. У цих умовах Росія стає важливим партнером для багатьох країн Півдня, пропонуючи альтернативу західному впливу і критикуючи подвійні стандарти західної політики. Глобальний Південь демонструє прагнення до багатополярного світу, в якому не домінує одна держава, а взаємодія з Росією та Китаєм стає важливим елементом стратегічної політики.

11. Зміни в політиці Росії після 2022 року, зокрема внаслідок війни в Україні, мають значний вплив на країни Глобального Півдня, де Росія активізувала свою дипломатичну, економічну та військову співпрацю. Підтримка Росії з боку таких країн, як Китай, Індія, Бразилія, Північна Корея, Іран та африканські держави, зокрема в енергетичній та військовій сферах, сприяє зміцненню її геополітичної позиції. Китай, зокрема, став основним торговим партнером Росії після введення санкцій, тоді як співпраця з Індією і Бразилією на платформі БРІКС дозволяє Росії просувати альтернативні моделі світового управління. Африканські країни, такі як Алжир, Єгипет і Південна Африка, також активно підтримують Росію, зокрема в оборонних питаннях. Водночас, співпраця з Іраном набирає сили в таких сферах, як військова техніка і енергетика, хоча певні обмеження на ядерне співробітництво зберігаються. Загалом, Росія намагається використовувати нових партнерів для подолання міжнародної ізоляції, водночас зіткнувшись із проблемами внутрішньої несолідарності в рамках таких організацій, як БРІКС.

12. Російсько-українська війна виявилася не лише внутрішнім конфліктом, а й ключовим моментом для глобальної геополітичної системи, зокрема в контексті взаємодії з країнами Глобального Півдня. З початком війни Росія активно застосовує стратегію комунікацій для посилення свого впливу серед країн, що не належать до Заходу. Зокрема, вона використовує стратегічні повідомлення, щоб переконати ці країни в «справедливості» своїх дій і у боротьбі з «імперіалістичними прагненнями Заходу», що має суттєвий вплив на геополітичну ситуацію і відносини з Україною. Глобальний Південь, хоча й займає нейтральну позицію, демонструє різні реакції на ситуацію в Україні. Російські комунікаційні зусилля спрямовані на підтримку прагнень таких країн, як Китай, Індія, Іран та інші, що прагнуть не лише економічної, а й стратегічної вигоди від конфлікту, укріплюючи свої позиції у глобальному балансі сил. Ці держави не лише заперечують західні санкції, а й активно шукають альтернативи впливу США, наприклад, через просування ідеї де-доларизації світової економіки.

Для України, важливим є розуміння того, що підтримка країн Глобального Півдня може бути не менш важливою для результату війни, ніж підтримка Заходу. Однак, цей процес потребує від України нових стратегій у комунікаціях, здатних адресувати як економічні, так і політичні інтереси цих країн. Використання формули миру та пропозиція нової безпекової архітектури на міжнародному рівні можуть стати важливими елементами зовнішньої політики України для залучення країн Глобального Півдня до підтримки українських ініціатив.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Пост посла Китаю в КПК. Twitter.com. 17 травня 2021 р. URL: <https://twitter.com/ambchineenrdc/status/1394379881765502979?s=46> (дата звернення: 05.11.2024).
2. Российско-африканские отношения: роль СМИ. Roscongress.org. 23 жовтня 2019. URL: <https://roscongress.org/news/rossijsko-afrikanskije-otnoshenija-rol-smi/> (дата звернення: 05.11.2024).
3. Указ Президента Российской Федерации от 31.03.2023 г. № 229 «Об утверждении Концепции внешней политики Российской Федерации» URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/49090> (дата звернення: 20.10.2024)
4. Указ Президента РФ от 30 ноября 2016 г. № 640 «Об утверждении Концепции внешней политики Российской Федерации» URL: <https://base.garant.ru/71552062/> (дата звернення: 20.10.2024)
5. Участникам 36-й Ассамблеи глав государств и правительств стран – членов Африканского союза. Kremlin.ru. 18 лютого 2023). URL: <http://kremlin.ru/events/president/letters/70553> (дата звернення: 05.11.2024).
6. Что предлагает Россия в глобальном соперничестве за Африку. РБК. 27 липня 2023. URL: <https://www.rbc.ru/politics/27/07/2023/64ba2a279a7947fc93df8208> (дата звернення: 05.11.2024).
7. Al Jazeera Report. China Says the US Is the ‘Main Instigator’ of the War in Ukraine. Al Jazeera, 10 August 2022. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/8/10/china-accuses-us-as-main-instigator-of-the-war-in-ukraine>. (дата звернення: 05.11.2024).
8. Alden C. The Global South and Russia’s Invasion of Ukraine. 2023. URL: <https://ppr.lse.ac.uk/articles/10.31389/lseppr.88> (дата звернення: 05.11.2024).
9. Analysis: India Sharpens Stand on Ukraine but Business as Usual with Russia. Euractiv, 28 September 2022. URL: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/analysis-india-sharpens-stand->

on-ukraine-war-but-business-as-usual-with-russia/.(дата звернення: 05.11.2024).

10. Ashby H., Glantz M. What You Need to Know About Russia's New Foreign Policy Concept. United States Institute of Peace. May 10, 2023. URL: <https://www.usip.org/publications/2023/05/what-you-need-know-about-russias-new-foreign-policy-concept> (дата звернення: 06.11.2024).

11. Ashby H., Mutah J., Tower J. Amid War in Ukraine, Russia's Lavrov Goes on Diplomatic Offensive. United States Institute of Peace. August 25, 2022. URL: <https://www.usip.org/publications/2022/08/amid-war-ukraine-russias-lavrov-goes-diplomatic-offensive> (дата звернення: 06.11.2024).

12. Bachman J.S., Brito Ruiz E. The geopolitics of human suffering: A comparative study of media coverage of the conflicts in Yemen and Ukraine. Third World Quarterly. 2024. № 45(1). P. 24–42.

13. Bariiev R. The Global South and the Russo-Ukrainian war: A strategic assessment. WNPISM. 2024. URL: https://wnpism.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2024/07/17_RBariiev.pdf (дата звернення: 05.11.2024).

14. Bax P. Russia's Influence in the Central African Republic. Crisis group. 03 December 2021. URL: <https://www.crisisgroup.org/africa/central-africa/central-african-republic/russias-influence-central-african-republic> (дата звернення: 20.10.2024).

15. Benson R. The United States, Ukraine, and the Global South. American progress. Aug 16, 2023. URL: <https://www.americanprogress.org/article/the-united-states-ukraine-and-the-global-south/> (дата звернення: 20.10.2024).

16. Biden Joseph R. Statement on Russia's Unprovoked and Unjustified Attack on Ukraine. The White House, 22 February 2022. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/02/23/statement-by-president-biden-on-russias-unprovoked-and-unjustified-attack-on-ukraine/>.

17. Borshchevskaya A. Russia's Strategic Success in Syria and the Future of Moscow's Middle East Policy. Washington institute. Jan 23, 2022. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/russias-strategic-success-syria->

and-future-moscows-middle-east-policy (дата звернення: 20.10.2024).

18. Chankseliani M. Who funds the production of globally visible research in the Global South? *Scientometrics*, 2023. № 128(1), p. 783–801.

19. Chausovsky E. The Global South Is Keeping Russia's Energy Economy Afloat. *Foreign policy*. 2023. URL: <https://foreignpolicy.com/2023/06/26/the-global-south-russia-energy-economy-putin/> (дата звернення: 20.10.2024).

20. Chivvis Christopher S., Keating J. Cooperation Between China, Iran, North Korea, and Russia: Current and Potential Future Threats to America. October 8, 2024. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2024/10/cooperation-between-china-iran-north-korea-and-russia-current-and-potential-future-threats-to-america?lang=en> (дата звернення: 05.11.2024).

21. Cooper A.F. China, India and the pattern of G20/BRICS engagement: Differentiated ambivalence between 'rising' power status and solidarity with the Global South. *Third World Quarterly*. 2021. № 42(9). P. 1945–1962.

22. Country Report: Russia (March 2024). The asan forum. URL: <https://theasanforum.org/country-report-russia-march-2024/> (дата звернення: 05.11.2024).

23. Cultural Diplomacy as a Weapon of the Kremlin. *Ukraineworld*. July 18, 2024. URL: <https://ukraineworld.org/en/articles/infowatch/cultural-diplomacy-weapon-kremlin> (дата звернення: 20.10.2024).

24. Dufy C. Food security in times of war: Double discourse and violent conflicts. The case of Russia, 2014–2022. *International Sociology*. 2023. № 38(6). Pp. 722–739.

25. Filippov A. Why Global South countries protect Russian assets from confiscation. *Evropen Pravda*. Monday, 19 August 2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/eng/news/2024/08/19/7192362/> (дата звернення: 18.10.2024).

26. Galeeva D. How have Russia's policies in the Middle East changed since the Arab uprisings? *Mei*. April 21, 2021. URL: <https://www.mei.edu/publications/how-have-russias-policies-middle-east-changed->

arab-uprisings-0 (дата звернення: 20.10.2024).

27. Global South Countries 2024. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/global-south-countries> (дата звернення: 20.10.2024).

28. Global South does not buy western stance on Ukraine. CIDOB. 2023. URL: <https://www.cidob.org/publicaciones/global-south-does-not-buy-western-stance-ukraine> (дата звернення: 05.11.2024).

29. Grishin V. Russia and the Global South, or the Mystery of Political Semantics. March 14, 2024. URL: https://therussiaprogram.org/gs_mystery (дата звернення: 20.10.2024).

30. Harrison P., Klein G., Todes A. Scholarship and policy on urban densification: Perspectives from city experiences. International Development Planning Review. 2021. №43(2). P. 151–173.

31. Hung Tran. Breaking Down China and India's Race to Represent the Global South. Econographics, The Atlantic Council, 20 October 2023. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/breaking-down-china-and-indias-race-to-represent-the-global-south/> (дата звернення: 05.11.2024).

32. In Assembly address, Russian President stresses national sovereignty within context of UN Charter. UN. 28 September 2015. URL: <https://news.un.org/en/story/2015/09/510162> (дата звернення: 20.10.2024).

33. Iran Blames US, West for Ukraine War. The Iran Primer, United States Institute of Peace, 19 July 2022. URL: <https://iranprimer.usip.org/blog/2022/mar/03/iran-blames-us-west-ukraine-war>.

34. Jaishankar quoted in Rod McGuirk. Indian Minister Says Ukraine War Serves No One's Interests. Associated Press, 9 October 2022. URL: <https://apnews.com/article/united-nations-general-assembly-russia-ukraine-india-australia-82480d79892a76571752111e2390e273>. (дата звернення: 05.11.2024).

35. Kaur R. The Ukraine question: How should the south respond? International Politics. 2023. № 60(1). P. 264–268.

36. Keatinge T., Redlowska K. Russia Sanctions and the Global South: Let's

Talk National Interest. Rusi. 16 October 2024. URL: <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/russia-sanctions-and-global-south-lets-talk-national-interest> (дата звернення: 05.11.2024).

37. Kuznetsov A.V. Russian direct investment in countries of Latin America. Herald of the Russian Academy of Sciences. 2022. № 92, S859–S864.

38. Kuznetsov A. V. Promoting Russian economic interests in Southern Africa. World Economy and International Relations. 2021. №65(11). P. 79–87.

39. Laruelle M. Russia's Central Asia Policy and the Role of Russian Nationalism Nationalism. A Joint Transatlantic Research and Policy Center. April 2008. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/55286/ml08russiacentral.pdf> (дата звернення: 20.10.2024).

40. Liik K. From Russia with love: How Moscow courts the global south. Policy Brief. 21 December 2023. URL: <https://ecfr.eu/publication/from-russia-with-love-how-moscow-courts-the-global-south/> (дата звернення: 20.10.2024).

41. McGregor A. Russia Switches Sides in Sudan War. Eurasia Daily Monitor Volume. 2024. №21 Issue: 102. URL: <https://jamestown.org/program/russia-switches-sides-in-sudan-war/> (дата звернення: 20.10.2024).

42. Miller A., Lukyanov F. Detachment Instead of Confrontation: Post-European Russia in Search of Self-Sufficiency. 2020. URL: https://eng.globalaffairs.ru/wp-content/uploads/2020/05/report_detachment_1.pdf (дата звернення: 20.10.2024).

43. Nadkarni V., D'Anieri P., Kerr S., Sharafutdinova G., Pu, X., Ollapally D. M., Velasco P. Junior, Moore C., Divsallar A. Forum: The Russia–Ukraine War and Reactions from the Global South. The Chinese Journal of International Politics. 2024. № 17(4), p. 449–489. URL: <https://doi.org/10.1093/cjip/poae021> (дата звернення: 05.11.2024).

44. Notte H. OP#58: Dangerous Decline: Russia's Military and Security Influence in the Global South and the Implications for the United States. November 17, 2023. URL: <https://nonproliferation.org/op58-dangerous-decline-russias-military-and-security-influence-in-the-global-south-and-the-implications-for-the-united-states/>

(дата звернення: 20.10.2024).

45. Oksamytna K. Global dialogues during the Russian invasion of Ukraine. *Journal of International Relations and Development*. 2023. №26(4). P. 675–684.

46. Parameswaran P. Rising Global South Discontent Amid Strategic Competition in the Indo-Pacific and Beyond. Wilson Centre. August 9, 2024. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/rising-global-south-discontent-amid-strategic-competition-indo-pacific-and-beyond> (дата звернення: 05.11.2024).

47. Paranzino M.D. From détente to revolution: Soviet solidarity with Chile after Allende, 1973–79. *International History Review*. 2022. № 44(1). P. 161–181.

48. Patrick S. BRICS Expansion, the G20, and the Future of World Order. Carnegie endowment. October 9, 2024. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2024/10/brics-summit-emerging-middle-powers-g7-g20?lang=en> (дата звернення: 18.10.2024).

49. Patrick S., Huggins A. The term “Global South” is surging. It should be retired. Carnegie Endowment for International Peace. 2023. URL: <https://carnegieendowment.org/posts/2023/08/the-term-global-south-is-surging-it-should-be-retired?lang=en> (дата звернення: 20.10.2024).

50. Pereira M.Y.B. Green bonds in the emerging multilateral development banks: A (sufficient) alternative to catalysing private capital? *Asia Pacific Viewpoint*, 2021. №62(1). Pp. 116–130.

51. Plys K. The Cold War from the Global South: Maoism and the Future of Liberalism. *Social Science History*. Published online 2024. №1-28. doi:10.1017/ssh.2024.22.

52. Pokhilko A., Shebzukhova T. Russia's interaction with the countries of the Global South. *Sovremennaya nauka i innovatsii*. 2024. P. 136-143. 10.37493/2307-910X.2024.1.16.

53. Presidential Address to the Federal Assembly. The Kremlin, Moscow. December 4, 2014. URL: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/47173> (дата звернення: 20.10.2024).

54. Priyanka Shankar. Don't See Why Not: China Envoy on Backing

Ukraine's 91 Borders," Al Jazeera, 27 June 2023. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2023/6/27/dont-see-why-not-china-envoy-on-backing-ukraines-91-borders> (дата звернення: 05.11.2024).

55. Putin V. Address by the President of the Russian Federation. 24 February 2022. URL: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>. (дата звернення: 05.11.2024).

56. Rampini F. Russia and China: aligning with the Global South? Aspenia online. Aspenia International. 2024. URL: <https://aspeniaonline.it/russia-and-china-aligning-with-the-global-south/> (дата звернення: 20.10.2024).

57. Randolph K. Lavrov in Latin America: Russia's Bid for a Multipolar World. April 27, 2023. URL: <https://www.usip.org/publications/2023/04/lavrov-latin-america-russias-bid-multipolar-world> (дата звернення: 06.11.2024).

58. Rodkiewicz W. An anti-colonial alliance with the Global South. The new 'Foreign Policy Concept of the Russian Federation'. OSW Commentary. 2023. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2023-04-07/anti-colonial-alliance-global-south-new-foreign-policy-concept> (дата звернення: 20.10.2024).

59. Rumer E. The Primakov (Not Gerasimov) Doctrine in Action. Carnegie Endowment for International Peace. 2019. URL: https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/Rumer_PrimakovDoctrine_final.pdf (дата звернення: 20.10.2024).

60. Russia in Africa: An atlas. European Parliament. 2024. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/757654/EPRS_BRI\(2024\)757654_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/757654/EPRS_BRI(2024)757654_EN.pdf) (дата звернення: 05.11.2024).

61. Russia's Lavrov In Africa Yet Again to Ease Diplomatic Isolation. bloomberg. 06.02.2023. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-02-06/russia-s-lavrov-in-africa-yet-again-to-ease-diplomatic-isolation?embedded-checkout=true> (дата звернення: 18.10.2024).

62. Russia's Policy Towards World Majority Moscow, 2023. URL: <https://www.mid.ru/upload/medialibrary/c98/cjmfd73760bme0y99zqlj51zzllrvs/Rus>

sia%E2%80%99s%20Policy.pdf (дата звернення: 05.11.2024).

63. Russian Narratives in the Global South: Main Trends. Spravdi. 2023. URL: <https://spravdi.gov.ua/en/russian-narratives-in-the-global-south-main-trends/> (дата звернення: 05.11.2024).

64. Russia's strategy for Latin America: Strengthening ties in the light of the 16th BRICS Summit in Kazan (Russia). Think Tank. 18-10-2024. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)762473](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)762473) (дата звернення: 05.11.2024).

65. Sabanadze N. Russia is using the Soviet playbook in the Global South to challenge the West – and it is working. Chatham House. 16 May 2024. URL: <https://www.chathamhouse.org/2024/05/russia-using-soviet-playbook-global-south-challenge-west-and-it-working> (дата звернення: 18.10.2024).

66. Second Summit. Russia–Africa Economic and Humanitarian Forum. URL: <https://summitafrica.ru/en/> (дата звернення: 20.10.2024).

67. Seshadri C. To get the Global South on board with sanctions, understand its priorities. The Strategist. 6 Nov 2024. URL: <https://www.aspistrategist.org.au/to-get-the-global-south-on-board-with-sanctions-understand-its-priorities/> (дата звернення: 05.11.2024).

68. Seshadri C. Western Sanctions on Russia and the Global South's Stance. RUSI. 23 November 2023. URL: <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/western-sanctions-russia-and-global-souths-stance> (дата звернення: 20.10.2024).

69. Solís Arce J.S., Warren S.S., Meriggi N.F., Mobarak A.M., Omer S. B. COVID-19 vaccine acceptance and hesitancy in low- and middle-income countries. Nature Medicine. 2021. №27(8). P. 1385–1394.

70. Stronski P. Russia's Growing Footprint in Africa's Sahel Region. February 28, 2023. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2023/02/russias-growing-footprint-in-africas-sahel-region?lang=en> (дата звернення: 20.10.2024).

71. Sukhankin S. Russia Struggles for 'Hearts and Minds' in Global South (Part One). Eurasia Daily Monitor . 2024. Volume: 21 Issue: 27. URL:

<https://jamestown.org/program/russia-struggles-for-hearts-and-minds-in-global-south-part-one/> (дата звернення: 05.11.2024).

72. The plenary session «Russia-Africa in a Multipolar World» was held in Moscow. Duma. March 20, 2023. URL: <http://duma.gov.ru/en/news/56646/> (дата звернення: 20.10.2024).

73. The United States, Ukraine, and the Global South. American Progress. Aug 16, 2023. URL: <https://www.americanprogress.org/article/the-united-states-ukraine-and-the-global-south/> (дата звернення: 18.10.2024).

74. Tkachenko S. L. Development diplomacy of the Russian Federation. In *Studies in Diplomacy and International Relations*. 2020. (pp. 61–77).

75. United Nations General Assembly. Furtherance of remedy and reparation for aggression against Ukraine (A/ES-11/L.6). 2022, November 14. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n22/693/55/pdf/n2269355.pdf> (дата звернення: 20.10.2024)

76. Vladimir Putin meets leaders of Saudi Arabia and UAE in whistle-stop Gulf tour. Financial Times. December 6 2023. URL: https://www.ft.com/content/e2c1b3d8-4626-49fd-bcdc-5596856e9cbb?accessToken=zwAGDHdQDMpokdPiwbPYRiZJ_dO83FWWhW6cuw.MEQCIGcOdiLEXPmj7NpAL15J5cJOtuNdvQf_yuvNk5loSP3MAiB4jRYDxjEjIEK-FGnJakCxNllnahDQQPTwalhWg8cU5A&sharetype=gift&token=ede7983b-1c31-4bae-8874-050d08a5bd75 (дата звернення: 18.10.2024).

77. Weinhardt C., Schöfer T. Differential treatment for developing countries in the WTO: The unmaking of the North–South distinction in a multipolar world. *Third World Quarterly*. 2022. №43(1). P. 74–93.

78. Yakovlev P.P. Russia and Latin America: Updating the agenda of trade and economic relations. *Россия и Латинская Америка: актуализация повестки торгово-экономических отношений*. Iberoamerica (Russian Federation). 2024. № 1. P. 5–25.

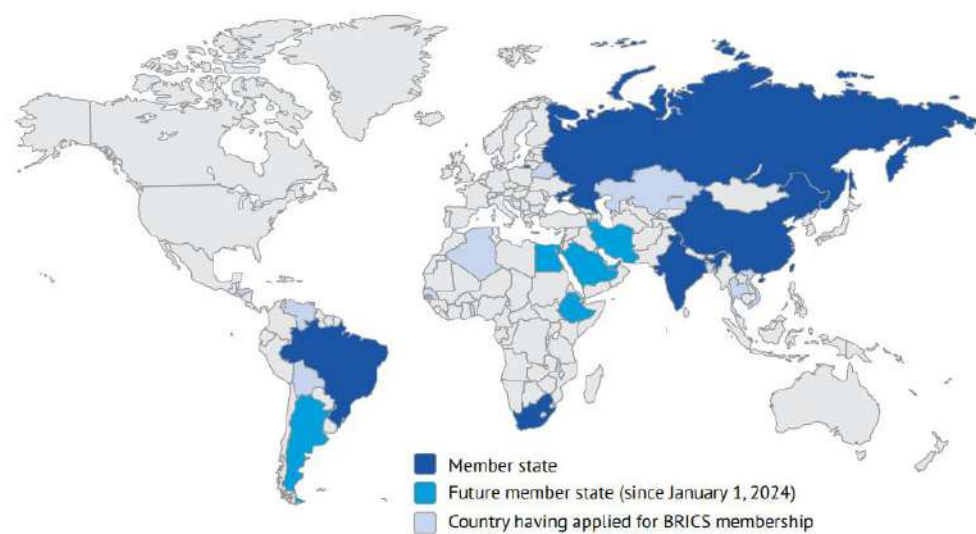

Країни Глобального Півдня [27]

Країни Брікс [62]

Fig. 1. The Present and Future of BRICS

Source: compiled by the authors on the basis of materials from <https://infobrics.org/>